

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут електроенергетики
Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеня магістр

студентки Остапенко Світлани Анатоліївни

академічної групи 035М-22з-1 ЕТФ

спеціальності 035 Філологія

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша –англійська»

на тему: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ
ФЕНТЕЗІЙНОГО РОМАНУ НІЛА ГЕЙМАНА «ЗОРЯНИЙ ПИЛ» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Висоцька Т. М.	90	відмінно	

Рецензент	Нестерова О. Ю.	90	відмінно	

Нормоконтролер	Кабаченко І. Л.	90	відмінно	

Дніпро
2023

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри перекладу
Висоцька Т. М.
« _____ » _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістр

студентці Остапенко С.А. академічної групи 035М-22з-1 ЕТФ
(прізвище та ініціали) (шифр)

Напрямок 035 Філологія

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша –англійська».

на тему ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ФЕНТЕЗІЙНОГО РОМАНУ НІЛА ГЕЙМАНА «ЗОРЯНИЙ ПИЛ» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ,
затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» № 1373-с від 13.11.2023 р.

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	<i>Дослідити специфіку перекладу художніх творів; вивчити підходи до трактування категорії адекватності перекладу та теоретичні засади застосування перекладацьких трансформацій в процесі художнього перекладу.</i>	08.10.2023
Розділ 2	<i>Здійснити порівняльний аналіз роману Ніла Геймана «Зоряний пил» англійською та українською мовами; проаналізувати застосування лексико-семантичних трансформацій як засобу досягнення адекватності перекладу та прагматики твору.</i>	30.11.2023

Завдання видано

_____ (підпис керівника)

Т. М. Висоцька

(прізвище, ініціали)

Дата видачі 01 вересня 2023

Дата подання до екзаменаційної комісії 08 грудня 2023

Прийнято до виконання

_____ (підпис студента)

С. А. Остапенко

(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 65 с., 90 джерел.

Об'єкт дослідження: фентезійна література як піджанр наукової фантастики.

Предмет дослідження: лексико-семантичні трансформації.

Мета кваліфікаційної роботи: здійснити компаративний аналіз роману Ніла Геймана «Зоряний пил» англійською та українською мовами та проаналізувати застосування лексико-семантичних перекладацькі трансформації як засобу досягнення адекватності перекладу художнього твору.

Методи дослідження: аналізу та узагальнення наукової літератури з проблем художнього перекладу та перекладацьких трансформацій; теоретичного узагальнення, контекстуального та зіставного аналізу; порівняльний, описовий та аналітичний методи.

У теоретичній частині досліджуються особливості художнього перекладу, поняття адекватності перекладу, інтерпретація поняття перекладацька трансформація, лексико-семантичні трансформації та причини їх застосування.

У практичній частині здійснюється аналіз та обґрунтування застосування лексико-семантичних трансформацій в перекладі роману «Зоряний пил».

Теоретична значимість роботи полягає у комплексному дослідженні явища перекладацьких трансформацій, розуміння місця лексико-семантичних трансформацій в процесі досягнення еквівалентності перекладу та відтворення прагматики твору.

Практична значимість даної роботи визначається можливістю застосування результатів дослідження під час читання лекцій та укладання посібників з теорії та практики перекладу, зіставної типології, а також для ілюстрації теоретичного матеріалу на семінарах та практичні заняття з перекладознавчих дисциплін.

Ключові слова: ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД, АДЕКВАТНІСТЬ, ЕКВІВАЛЕНТ, ТРАНСФОРМАЦІЯ, ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

SUMMARY

Qualification paper: 65 p., 90 sources.

The **object** of the research is fantasy literature as a subgenre of science fiction.

The **subject** of research is lexical-semantic transformations.

The **purpose** of the study is to carry out a comparative analysis of Neil Gaiman's novel "Stardust" in English and Ukrainian and to analyze the application of lexical-semantic translation transformations as a means of achieving the adequacy of the translation of an artistic work.

The main **methods** of research are analysis and generalization of scientific literature on the problems of artistic translation and translation transformations; theoretical generalization, contextual and comparative analysis; comparative, descriptive and analytical methods.

The theoretical section examines the peculiarities of artistic translation, the concept of translation adequacy, the interpretation of the concept of translation transformation, lexical-semantic transformations and the reasons for their application.

The practical section contains the analysis and justification of the lexical-semantic transformations application in the process of the novel "Stardust" translation.

The **theoretical value** of the work consists in a comprehensive study of the phenomenon of translation transformations, understanding the place of lexical-semantic transformations in the process of achieving translation equivalence and reproducing the pragmatics of a work.

The **practical value** of this work is determined by the possibility of applying the results of the study in lectures and textbooks on translation theory and practice, contrastive typology, as well as illustrating theoretical material in seminars and practical classes in translation studies.

Key words: ARTISTIC TRANSLATION, ADEQUACY, EQUIVALENT, TRANSFORMATION, LEXICO-SEMANTIC TRANSFORMATIONS

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ	11
1.1 Художній текст як єдність системного та індивідуального	11
1.2 Трагування категорії адекватності перекладу художнього твору	13
1.3 Інтерпретація поняття перекладацьких трансформації в науковій літературі	17
Висновок до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ЗАСТОСУВАННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ	22
2.1 Аналіз та обґрунтування застосування лексико-семантичних трансформацій в українському перекладі роману «Зоряний пил»	22
2.2 Комплексне застосування перекладацьких трансформацій задля досягнення адекватності перекладу роману	43
Висновок до розділу 2	50
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТОК	65

ВСТУП

Художні тексти не виходять з ужитку, оскільки є носіями особливої «естетичної» інформації. Естетичну функцію в контексті художнього твору виконує слово. «Слово в художньому творі, збігаючись за своєю зовнішньою формою зі словом відповідної національної мовної системи і спираючись за своїм значенням, звернене не тільки до національної мови і відображеного в ній досвіду пізнавальної діяльності народу, а й до світу дійсності, що створюється або відтворюється в художньому творі» [38].

Переклади художніх текстів також не застарівають, оскільки кожен переклад, яким би вдалим він не був, не може передати всієї різноманітності стилістичних і мовних відтінків оригінального твору; і причиною цього є сам автор не лише як виразник особливих ідей, а й як майстер втілення останніх у текст засобами мови та наявними виражальними засобами. Нові переклади відкривають нові смислові відтінки, осягають нові змістові плани оригінального тексту. Найбільш яскравою відмінною рисою художнього тексту є активне використання в ньому найрізноманітніших виражальних прийомів і способів.

Проблемою художнього перекладу є співвідношення контексту автора та контексту перекладача. Переклад художньої літератури зумовлений не лише об'єктивними чинниками, а й суб'єктивними [76]. Жоден переклад не може бути абсолютно точним, оскільки сама мовна система літератури-реципієнта за своїми об'єктивними даними не може досконало передати зміст оригіналу, що неминуче призводить до часткової втрати інформації. А для компенсації цих втрат застосовуються різні перекладацькі трансформації.

Процес літературного перекладу цікавить дослідників протягом багатьох століть. Оскільки кожен період у розвитку мови пов'язаний зі змінами її лексичного складу і висуває нові прошарки лексики, нові одиниці мови. Сучасна література активно використовує цю лексику, і саме ця лексика створює труднощі при

перекладі. Таким чином, **актуальність** даного дослідження зумовлена необхідністю перекладу сучасних текстів та комплексного аналізу їх лексичних одиниць.

Вагомий внесок у дослідження проблеми художнього перекладу зробили такі перекладознавці, як Ю. Бегма [1], В. Гумений [7], Некряч та Ю. Чала [37], І. Корунець [18], В. Кухаренко [21], Л. Міщенко [29], В. Миклащук [31], О. Скляренко [88], Г. Удовіченко [38], С. Landers [64], М. Rose [85]. Питання адекватності перекладу та пов'язані з ним проблеми висвітлено у роботах таких вчених, як Г. Висоцька [3], А. Гудманян [6], А. Задорожна [10], В. Карабан [13], О. Кондратьєва [15], Л. Райська та Н. Глінка [46], О. Чередниченко [52] та інших.

Інтерес до проблеми перекладацьких трансформацій з боку лінгвістів та їхнє всебічне вивчення є у курсі теорії і практики перекладу вже традиційними. Такі лінгвісти, як Т. Журавель та Н. Хайдарі [8], А. Калита та Д. Лазуренко [12], Є. Корнєлаєва [16], А. Кузьменко та Н. Романишин [20], І. Лелет [22], А. Лисенко [23], В. Лобода [25], С. Максимов [26], І. Микитюк та А. Атітян [30], Л. Науменко та А. Гордєєва [34], О. Приймачок [44], О. Селіванова [48], І. Сіняговська [49], Н. Ставчук [50], О. Черник [53] та багато інших присвятили дослідженню перекладацьких трансформацій свої численні статті та монографії. Лексико-семантичні трансформації в цілому досліджуються в працях О. Герасименко [32], Ю. Кузнецової [19], С. Остапенко [39; 40; 73; 76], О. Приймачок [80], Н. Проценко [45], А. Уманець [51], О. Радзієвськї] [82], О. Романюк [84], Д. Щипачової [86], Ю. Турчина та Н. Гриців [89]. Вивченню окремих трансформацій присвячено наукові здобутки Н. Колесниченко [14], В. Лобанової [24], С. Маслової [28], К. Недбайло [36; 37], С. Остапенко [41; 42; 77; 78].

Творчість Н. Геймана не була об'єктом багатьох наукових досліджень. Такі мовознавці, як О. Наумчик, О. Крехельєва, Є. Шевченко досліджують її з літературознавчої точки зору. О. Мохначова вивчає художні особливості оповідань, вивчення яких має бути спрямоване на підвищення читацького інтересу учнів.

Л. Чебан аналізує стратегії наратології, застосовані О. Мокровольським у перекладі «Кораліни». Науковий доробок С. Остапенко становлять праці, присвячені лінгвістичному аналізу казки «Кораліна» [72; 74]. Роман «Зоряний пил» не знаходився в полі зору науковців, зокрема з точки зору художніх особливостей його перекладу українською мовою.

Отже, проблема передачі лексики загалом і застосування лексико-семантичних трансформацій зокрема залишається актуальною, оскільки трансформації будь-якого рівня є невід'ємною частиною перекладацької діяльності, а будь-який професійно виконаний художній переклад включає певні види трансформацій, які використовуються для підвищення рівня перекладацької діяльності.

Метою даної наукової розвідки є здійснити компаративний аналіз роману Ніла Геймана «Зоряний пил» англійською та українською мовами та проаналізувати застосування лексико-семантичних перекладацькі трансформації як засобу досягнення адекватності перекладу художнього твору.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- 1) дослідити специфіку перекладу художніх творів;
- 2) вивчити підходи науковців до трактування категорії адекватності перекладу;
- 3) інтерпретувати поняття перекладацьких трансформацій та лексико-семантичних трансформацій зокрема;
- 4) здійснити порівняльний аналіз роману Ніла Геймана «Зоряний пил» англійською та українською мовами;
- 5) проаналізувати застосування лексико-семантичних трансформації як засобу досягнення адекватності перекладу та прагматики твору.

Об'єктом дослідження є фентезійна література як піджанр наукової фантастики.

Предметом дослідження виступають лексико-семантичні трансформації, застосовані в процесі перекладу роману Ніла Геймана «Зоряний пил» українською мовою.

Матеріалом дослідження стали: оригінал роману Ніла Геймана «Зоряний пил» та його переклад українською мовою, виконаний Д. Кушніром.

Основні наукові результати отримано із застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних **методів** дослідження, а саме: аналізу та узагальнення наукової літератури з проблем художнього перекладу та перекладацьких трансформацій; теоретичного узагальнення, контекстуального та зіставного аналізу, порівняльного, описового та аналітичного методів.

Наукова новизна даної роботи визначається тим, що в ній вперше представлено комплексний аналіз лінгвістичного матеріалу творчого доробку Ніла Геймана, зокрема проаналізовано застосування лексико-семантичних трансформацій в процесі перекладу роману українською мовою.

Теоретична значимість роботи полягає у комплексному дослідженні явища перекладацьких трансформацій, розуміння місця лексико-семантичних трансформацій в процесі досягнення еквівалентності перекладу та відтворення прагматики твору.

Практична значимість даної роботи визначається можливістю застосування результатів дослідження під час читання лекцій та укладання посібників з теорії та практики перекладу, зіставної типології, а також для ілюстрації теоретичного матеріалу на семінарах та практичні заняття з перекладознавчих дисциплін.

Структура дослідження. Магістерська праця складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатку.

Апробація роботи. Основні практичні результати роботи викладено на I Міжнародній науково-практичній конференції «Наука в епоху соціокультурних змін: реалії та перспективи» (м. Дніпро, 2023) – тези «Трансформація транспозиції

як спосіб досягнення адекватності перекладу (на прикладі роману Ніла Геймана «Зоряний пил»)» [42], III Міжнародній конференції «Corpora and Discourse». (Київ, 2023) – тези «Transformation of contextual substitution in the Ukrainian translation of “Stardust” by Neil Gaiman.» [78], в розділі «Перекладацькі трансформації як засіб досягнення адекватності перекладу (на прикладі перекладу роману Ніла Геймана «Зоряний пил» українською мовою)» колективної монографії «Мовностилістичні засади перекладу текстів різних жанрів» [32] .

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

1.1. Художній текст як єдність системного та індивідуального

Переклад художньої літератури – творчий процес. Оскільки форма та зміст художнього твору перебувають у нерозривній діалектичній єдності, найважливішим завданням художнього перекладу є збереження цієї єдності. Перекладач повинен не лише правильно відтворити ідеї автора оригіналу, а й відобразити спосіб художнього втілення цих ідей, передати образність оригіналу з не меншою силою, ніж це зробив автор. Звідси пильна увага перекладача художнього твору до його семантики та стилістики.

Щоб виділити та проаналізувати основні особливості художнього перекладу, для початку необхідно виявити ті специфічні властивості, які притаманні художній літературі загалом. До таких належать: 1) образність художнього твору; 2) змістова навантаженість літературного твору, яка полягає у здатності автора сказати більше, ніж говорить прямий зміст слів у їхній сукупності; 3) національно-культурне забарвлення змісту та форми художнього твору; 4) тісний зв'язок між тією епохою, в яку автор створював свій твір, і образами, що її відображають; 5) індивідуальна манера письменника [32].

Таким чином, специфіка перекладу художніх творів на думку В. Гуменого полягає не тільки в множинності лексичних та граматичних елементів, що підлягають передачі і вимагають функціональної відповідності в іншій мові. Все це скоріше кількісні (пов'язані з еквівалентністю перекладу) показники складності проблеми. Якщо ж говорити про якісну сторону перекладу, пов'язану з його адекватністю, то необхідно враховувати той факт, що художня література є мистецтвом, яке визначається як мислення образами, а створення образів в художній літературі неможливе без мови [7].

До специфічних рис художнього перекладу входить також передача індивідуальної специфіки творчості письменника. Зазначимо, що індивідуальна своєрідність авторської манери, що проявляється у всій творчості письменника або в окремому творі, не становить окремого формально вираженого елемента, а є складною системою взаємопов'язаних особливостей, що охоплює усю тканину твору. Однак слід враховувати, що індивідуальність творчості того чи іншого автора знаходить своє вираження у використанні засобів мови, що репрезентують мовні категорії та утворюють у своєму взаємозв'язку єдине ціле із змістом тексту оригінального твору.

Процес перекладу – складна та продумана послідовність дій, що складається з кількох етапів. Насамперед професіонали приступають до передперекладацького аналізу, завдяки якому отримують всю необхідну фонову інформацію, відомості про автора та реципієнта, для якого призначається даний текст. Тут визначаються закладені у тексті типи інформації та його щільність, після чого формулюється комунікативне завдання тексту, домінанти перекладу, відбувається оцінка мовного жанру [7].

Далі починається процес перекладу, аналітичний пошук варіантних відповідностей. Існує кілька способів перекладу: це знаковий спосіб, буквальный, який включає такі прийоми як транслітерація, транскрипція і калькування, а також смисловий спосіб перекладу, що передбачає попереднє розпізнання сенсу і подальший пошук іншомовного аналога.

Перший спосіб перекладу використовується, якщо мовні одиниці оригінальної мови частково або повністю збігаються за мовними особливостями і значеннями вживання. Переклад таких одиниць порівняно легко складає рівні лексико-грамматических відповідностей з урахуванням типологічних характеристик двох мов. Ці одиниці становлять більшість у будь-якому звичайному тексті та визначають основу перекладу. Перетворення вихідних одиниць такого типу мають стандартний характер і зводяться до міжмовних відповідностей.

До смислового методу звертаються при значних відмінностях у структурі та функціях мовних одиниць. При цьому перекладі здійснюється повний змістовий аналіз тексту, враховуються мовний, культурологічний та психологічний фактори, що, отже, потребує більшої кількості часу та зусиль з боку перекладача.

Сьогодні перекладачі намагаються знайти баланс і відтворити текст мовою перекладу в єдності змісту і форми без втрати національно-культурної складової оригінального тексту. Таким чином, художній переклад, який стає спільним продуктом принаймні двох авторів (автора вихідного тексту та автора цільового тексту), безсумнівно, потребує мовної компетентності, лінгвокультурної обізнаності, професіоналізму, креативності та винахідливості останнього.

1.2. Тракткування категорії адекватності перекладу художнього твору

Переклад відрізняється від інших видів мовного посередництва тим, що він повноправно замінює оригінал для реципієнтів, які вважають його тотожним вихідному тексту. Однак, очевидно, що повна відповідність перекладеного тексту та оригіналу неможлива, але водночас це не є перешкодою для здійснення міжмовної комунікації.

Художній переклад істотно відрізняється від інших видів перекладу, оскільки передбачає творчість. Під художнім перекладом ми розуміємо вид перекладацької діяльності, основна мета якого полягає в породженні мовою перекладу твору, здатного надавати художньо-естетичний вплив мовою перекладу [7].

Важливою метою перекладу художнього тексту є досягнення адекватності.

Термін «адекватний переклад» має значення «повноцінного перекладу», тобто адекватність забезпечує повну відповідність оригінального та перекладеного тексту за допомогою використання рівноцінних перекладацьких засобів.

Адекватний переклад створює повне уявлення та розкриття змісту написаного, розкриває всю повноту міжкультурної комунікації різних аспектів.

Поняття «адекватності» у перекладі рівнозначне поняттю «повноцінність», оскільки воно передбачає повноцінну відповідність тексту перекладу тексту оригіналу за функціями та виправданість вибору засобів здійснення перекладу. Повноцінність перекладу полягає у передачі специфічного для оригіналу співвідношення змісту та форми шляхом відтворення особливостей останньої. Адекватність перекладу передбачає правильну передачу змісту та форми.

По суті, поняття «адекватності» перекладу прийшло на зміну поняття «вірності» перекладу оригіналу як такому, що має недостатньо науковий характер і відрізняється нечіткістю. Однак у нестрогому термінологічному вживанні поняття «вірності», як і раніше, зустрічається в перекладознавчих дослідженнях. Так, Ж. Дерріда пише: «У перекладі немає і може бути іншого правила, крім вірності перекладу оригіналу» [9].

Неадекватний переклад може мати різні недоліки, починаючи від невеликих стилістичних похибок і закінчуючи найсерйознішою перекладацькою помилкою – спотворенням змісту. Найпоширенішими недоліками перекладів є калькування форми тексту оригіналу в перекладі – так званий буквальний переклад; і довільне тлумачення змісту оригіналу у перекладі, що передбачає дуже великі розбіжності між оригіналом та перекладом – так званий вільний переклад. Термін «буквальний переклад» має, як правило, негативний зміст. Їм позначаються різні порушення лексико-граматичних, стилістичних, жанрових та інших норм цільової мови. Машинний переклад нерідко рясніє буквалізмами.

Дещо інший підхід до трактування категорії адекватності запропонував Ю. Ванніков. Категорія адекватності на його думку є головним чином характеристикою не ступеня відповідності тексту перекладу тексту оригіналу, а ступеня його відповідності очікуванням учасників комунікації. В якості останніх можуть виступати обидва учасники комунікації, як автор вихідного тексту, так і реципієнт повідомлення в перекладі [43].

Адекватний переклад на думку науковця орієнтований на реципієнта повідомлення, створеного перекладачем. В усіх випадках, коли перекладу підлягає текст, створений «для внутрішнього споживання», тобто як мовленнєвий твір, переклад якого спочатку не передбачався, адекватність виявляється цілком орієнтованою на одержувача продукції. Саме він визначає ступінь комунікативної рівнозначності оригіналу та перекладу, необхідної йому для вирішення завдань комунікації. Тому деякі дослідники вважають за необхідне розмежувати різні рівні адекватності. Так, Ю. Ванніков виділяє семантико-стилістичну адекватність, яка визначається «через оцінку семантичної та стилістичної еквівалентності мовних одиниць, що становлять текст перекладу та текст оригіналу» [43] і функціональну (прагматичну, функціонально-прагматичну), яка «виводиться з оцінки співвідношення тексту перекладу з комунікативною інтенцією відправника повідомлення, реалізованої в тексті оригіналу [43]». Враховуючи потреби інформаційної практики, до якої залучається і переклад, Ю. Ванніков бачить необхідність виділити особливий тип адекватності – «дезидеративну адекватність», яка виявляється цілком орієнтованою на запити одержувача перекладної продукції: «З позиції семантико-стилістичної теорії адекватності такі види обробки тексту не повинні вважатися перекладами. Насправді, якщо вони правильно передають необхідний аспект інформації, закладений в іншомовному тексті, тобто реалізують комунікативну установку, ініційовану одержувачем, їх слід визнати повноправними перекладами, що відрізняються від інших "власне перекладів" типом своєї адекватності» [32].

До цього типу адекватності, по суті, дослідник відносить такі види інформаційної обробки тексту, як вибірковий переклад, реферування, анотування, переглядове читання тощо, які зближуються з перекладом тим, що оперують вихідними текстами однією мовою і виробляють тексти іншому, тобто мають той самий механізм, як і переклад.

Нарешті, останнім різновидом адекватності виявляється так звана «волюнтативна» адекватність, яку дослідник вбачає у перекладах. Вона визначена як волюнтативна через те, що в цьому випадку активно проявляється власна комунікативна установка перекладача.

Ю. Ванніков вважає, що всі ці різні види перекладу, що передбачають різний рівень близькості тексту перекладу тексту оригіналу, об'єднані між собою тим, що є фактами двомовної комунікації за посередництвом перекладача.

Адекватність, таким чином, є певним компромісом, на який йде перекладач, жертвуючи еквівалентністю для вирішення головного завдання – збереження у перекладі функціональних домінант вихідного тексту.

Існують різні прийоми досягнення адекватності перекладу. Також у кожній мові існують свої закони сполучуваності лексем і своя мовна традиція, яка диктує певні, найбільш прийняті способи вираження змісту. У роботі з перекладом потрібно їх враховувати, оскільки повноцінна функціонально-стилістична відповідність трансляту вихідному тексту матиме місце лише у тому випадку, якщо транслят сприйматиметься адресатом як звичайний текст, і нічим не відрізняється у плані мовних норм від оригінальних текстів даного жанру.

Переклад вважається невідповідним, якщо його одержувач постійно чи періодично відчуватиме, що він має справу з текстом, перекладеним з іноземної мови. Це заважає повноцінному сприйняттю змісту тексту і зазвичай це трапляється, коли в перекладі переносяться норми вихідної мови в мову перекладу.

Досягти адекватного перекладу текстів можна за допомогою використання всіляких перекладацьких перетворень – трансформацій, які допомагають відтворити комунікативні функції лише на рівні цілого тексту.

1.3. Інтерпретація поняття перекладацьких трансформації в науковій літературі

У загальному розумінні та за визначенням, поданим у «Словнику української мови» трансформація це – «зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей» [31].

За визначенням, поданим в іноземному онлайн-словнику *Your Dictionary*, трансформація у лінгвістичному контексті це – «the process of changing, by the application of certain syntactic rules, an abstract underlying structure into a surface structure». Тобто, це процес зміни, який базується на перетворенні структурної організації тексту і відштовхується від основних синтаксичних правил тієї чи іншої мови. Подібні правила обумовлюються схожими властивостями слова, наприклад сполучуваність з іншими словами у реченні або його семантичні характеристики, і відтворюють ці данні в адекватно побудованому реченні» [31].

В. Миклашук вважає, що «єдиного правильного визначення даного явища досі не існує і в теорії існувати не може, адже кожен із лінгвістів виділяє основні для себе аспекти трансформації та має власне бачення» [31].

З точки зору І. Корунця, перекладацька трансформація є одним із фундаментальних понять, що «описують процес перекладу, який передбачає міжмовні трансформації, реконструкцію елементів вихідного тексту, операцію “повторного вираження” змісту або перефразування до досягти перекладного відповідника» [17, 91].

Перекладацька трансформація за О. Селівановою – «це перетворення, модифікація форми, або змісту і форми зокрема, з метою збереження відповідності комунікативного впливу на адресатів оригіналу й перекладного тексту» [48].

Незважаючи на те, що досі поняття трансформації трактується лінгвістами неоднозначно, в цілому перекладацька трансформація визначається як засіб, за допомогою якого можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу.

Для досягнення адекватності перекладу перекладач використовує трансформації, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою передав всю інформацію, що міститься в вихідному тексті, суворо дотримуючись норм мови перекладу.

Ще одна причина, яка викликає трансформацію в процесі перекладу, полягає в тому, щоб передати природність мови, щоб мова перекладача відповідала мовленнєвим звичкам носія мови.

Слово – це одиниця, яка є частиною лексичної системи мови. Так як семантика слова унікальна для кожної окремо взятої лексичної системи, при перекладі на іншу мову виникає безліч проблем, пов'язаних з пошуком схожого за значенням еквівалента в лексичній системі мови перекладу. Як правило, при подібного роду невідповідності перекладач замінює «неспівпадаюче» слово або словосполучення на іншу одиницю, зберігаючи сенс висловлювання в цілому. Такі заміни в перекладознавстві називаються «трансформаціями». Таким чином, перекладацькі трансформації – «це ті численні, різноманітні за значенням міжмовні перетворення, які здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності, незважаючи на розбіжності в формальних і семантичних системах двох мов» [39].

У перекладознавстві існує багато класифікацій видів перекладацьких трансформацій. Л. Науменко та А. Гордєєва поділяють їх на три основні групи: лексико-семантичні, граматичні та стилістичні [34].

У процесі перекладу не уникнути труднощів, пов'язаних із збереженням і передачею значень. Семантична структура є унікальною для кожної мови, повний збіг лексичного складу двох мов неможливий, що призводить до особливих складнощів при перекладі. У цьому випадку незамінними помічниками перекладача стають лексичні трансформації, що існують поряд із граматичними та синтаксичними трансформаціями.

Виділяють чотири причини, що викликають лексичні трансформації: різне бачення предметів об'єктивної дійсності, засноване на виділенні в відповідних

словах двох різних мов двох різних ознак; різниця в семантичній структурі слова; відмінність в сполучуваності; традиції вживання слова етносом [38]. Кожне слово співвідноситься з поняттям про ті предмети, які воно позначає. Його семантика відображає бачення світу, властиве тільки носієві цієї мови.

Лексичні трансформації описують формальні і змістовні відносини між словами і словосполученнями в оригіналі і перекладі. Вони являють собою «відхилення від словникових відповідностей» [39]. В лексичних системах англійської та української мов спостерігаються розбіжності, які проявляються в типі змістової структури слова. Будь-яке слово, тобто лексична одиниця – це частина лексичної системи мови. Цим пояснюється своєрідність семантичної структури слів в різних мовах. Тому суть лексичних трансформацій полягає на думку Л. Науменко в «заміні окремих лексичних одиниць (слів і стійких словосполучень) мови оригіналу лексичними одиницями мови перекладу, які не є їх словниковими еквівалентами і, відповідно, мають інше значення, ніж передані ними в перекладі одиниці мови оригіналу» [34].

На думку І. Лелет лексико-семантичні трансформації – це «прийоми логічного мислення, за допомогою яких у контексті розкривається значення іншомовного слова та підбирається його український відповідник» [22]. Суть трансформації полягає в заміні перекладної лексичної одиниці словом або словосполученням, що реалізує сему цієї одиниці вихідної мови.

За визначенням О. Селіванової «перекладацькі лексичні трансформації – це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою еквівалентної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу [48].

І. Корунець стверджує, що «словниковий склад мови – це не просто набір слів, а система, яка має нескінченно різноманітну сполучуваність слів у контексті: окремі елементи лексики пов'язані між собою певними семантико-стилістичними

відношеннями» [17]. Так, лексико-семантичні трансформації використовуються, коли словникові відповідники слова в мові оригіналу не можуть бути застосовані в процесі перекладу через неузгодженість з точки зору значення та контексту.

Отже, до лексико-семантичних перекладацьких трансформацій належать усі способи перекладу лексичних одиниць (слів, словосполучень, фразем), враховуючи видозміни у їхній формі і значенні у порівнянні з мовою оригіналу.

Ми візьмемо за основу класифікацію науковців Л. Науменко та А. Гордєєвої [34], які залежно від характеру одиниць вихідної мови виділяють наступні лексико-семантичні перекладацькі трансформації: синонімічна заміна, контекстуальна заміна, калькування, описовий переклад, антонімічна заміна, транспозиція, пермутація, конкретизація, генералізація, транскодування, компресія, декомпресія.

Висновок до 1 розділу

Художня література – це форма мистецтва, яка використовує слово для створення художніх творів. Вона дозволяє нам поринути у світ вигаданих персонажів, подій та емоцій.

Художній літературі притаманні специфічні властивості: 1) образність художнього твору; 2) змістова навантаженість літературного твору, яка полягає у здатності автора сказати більше, ніж говорить прямий зміст слів у їхній сукупності; 3) національно-культурне забарвлення змісту та форми художнього твору; 4) тісний зв'язок між тією епохою, в яку автор створював свій твір, і образами, що її відображають; 5) індивідуальна манера письменника.

Переклад творів художньої літератури – творчий процес, найважливішим завданням якого є збереження єдності форми та змісту художнього твору.

Важливою метою перекладу художнього тексту є досягнення адекватності. Адекватний переклад створює повне уявлення та розкриття змісту написаного, розкриває всю повноту міжкультурної комунікації різних аспектів.

Досягти адекватного перекладу текстів можна за допомогою використання всіляких перекладацьких перетворень – трансформацій, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою передав всю інформацію, що міститься в вихідному тексті, суворо дотримуючись норм мови перекладу, і водночас передавав природність мови – щоб мова перекладача відповідала мовленнєвим звичкам носія мови.

Перекладацька трансформація в даному дослідженні визначається як засіб, за допомогою якого можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу.

У перекладознавстві існує багато класифікацій видів перекладацьких трансформацій. Л. Науменко та А. Гордєєва поділяють їх на три основні групи: лексико-семантичні, граматичні та стилістичні.

У процесі перекладу не уникнути труднощів, пов'язаних із збереженням і передачею значень. У цьому випадку незамінними помічниками перекладача стають лексичні трансформації. Лексичні трансформації описують формальні і змістовні відносини між словами і словосполученнями в оригіналі і перекладі. Вони являють собою «відхилення від словникових відповідностей».

Автор зазначає чотири причини, що викликають лексичні трансформації: різне бачення предметів об'єктивної дійсності, засноване на виділенні в відповідних словах двох різних мов двох різних ознак; різниця в семантичній структурі слова; відмінність в сполучуваності; традиції вживання слова етносом.

Залежно від характеру одиниць вихідної мови Л. Науменко та А. Гордєєва виділяють наступні лексико-семантичні перекладацькі трансформації: синонімічна заміна, контекстуальна заміна, калькування, описовий переклад, антонімічна заміна, транспозиція, пермутація, конкретизація, генералізація, транскодування, компресія, декомпресія.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ЗАСТОСУВАННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

2.1. Аналіз та обґрунтування застосування лексико-семантичних трансформацій в українському перекладі роману «Зоряний пил»

У перекладознавстві зазначають, що об'єктом перекладу є конкретний твір (вихідний текст), на основі якого створюється інший твір іншою мовою (цільовий текст). Досягнення «адекватності перекладу» вимагає від перекладача виконання численних і якісних міжмовних змін – так званих перекладацьких трансформацій – для того, щоб текст перекладу міг передавати всю інформацію, що міститься в оригінальному тексті.

Велика кількість слів із широким, абстрактним значенням в англійській мові, відмінності у значеннях слів, стислість виразів, яка можлива в англійській мові завдяки ряду граматичних структур і форм, вимагає введення додаткових слів під час перекладу і навіть речень. Проте деякі відмінності в системі двох мов спричиняють пропуски певних елементів англійського речення при перекладі українською мовою. Усе це пояснює застосування лексичних трансформацій у перекладі.

У процесі роботи над перекладом роману Ніла Геймана «Зоряний пил» [60], зробленого Д. Кушніром [4] українською мовою, нами було вилучено й опрацьовано застосування різноманітних лексико-семантичних трансформацій. Найбільш вживаною трансформацією була *контекстуальна заміна*, суть якої полягає в «перекладі слова або словосполучення мови оригіналу словом, яке не є його словниковим значенням і підібрано із врахуванням контексту узусу мови перекладу» [34, 7]:

*But it might have **bought** me a few moment...* [60] – *Але це дозволило б мені виграти кілька секунд...* [4].

У наведеному реченні слово *bought (buy)* має наступні словникові значення: 1) купити, 2) підкуповувати, 3) придбати, 4) погодитись, 5) досягти [5; 11]; але відповідно до контексту та норм мови перекладу було відтворено словом *виграти*, що не є його словниковим відповідником.

... *said Quint us, tartly* [60] – ... **в'їдливо** зазначив Квінтус [4]

В даному прикладі слово *tartly* (терпко, кисло, незріло, гостро, суворо, похмуро [5; 11]) було перекладено українським *в'їдливо*, щоб надати більшої експресивності, якої вимагає контекст.

Наступний приклад також демонструє необхідність застосування контекстуальної заміни в процесі перекладу задля експресивності друготвору та контекстуальної прикріпленості вислову:

.... *in the voice of the wind howling through the pass* [60] – ... *голосом вітру, що свистів в ущелині* [4], де слову *howling* (вити, стогнати, кричати, вигукувати, плакати, завивати, голосити, гарчати [5; 11]) було підібрано український еквівалент *свистів*.

Mr. Draper had just taken the first photograph of the moon, freezing her pale face on cold paper. [60] – *Пан Дрейпер щойно зробив перший знімок Місяця, увічнивши його таємничий лик на папері* [4].

Слово *pale* має наступні словникові значення: 1) блідий; 2) вицвітаючий; 3) слабкий; 4) тьмяніти; 5) огорожа; 6) межа [5; 11]. Але враховуючи ситуативну прикріпленість, для створення відповідної атмосфери нарації перекладач відтворив це слово як *таємничий*, яке більш підходить за контекстом.

В наступному прикладі

There was once a young man who wished to gain his Heart's Desire. [60] – *Був собі юнак, котрому хотілося знайти Мрію свого серця.* [4]

слово *to gain* (вигравати, доганяти, заробляти, здобувати, наживати, досягати, одержувати [5; 11]) було перекладено як *знайти*, що не є його словниковим відповідником і було підібране відповідно контексту; а слово *Desire* (бажання,

жадоба, прагнення, пристрасть, охота [5; 11]) було відтворено як *Мрію*, що є сталим для української мови.

Розглянемо наступний приклад:

There is only one break in the wall. [60] – У мурі є один-єдиний **прохід**. [4]

Слово *break* має наступні словникові значення: 1) отвір; 2) перлом; 3) прорив; 4) перерва; 5) розкол; 6) пауза [5; 11], але відповідно до контексту було перекладено як *прохід*.

В наступному прикладі можна спостерігати застосування декількох контекстуальних заміन одночасно:

There is a proverbial saying chiefly concerned ... [60] – **Народна мудрість вчить нас ...** [4]

Так, *a proverbial saying* (приказка) було перекладено як *народна мудрість*, що виправдано надає точності та емоційності ситуації, а для передачі слова *concerned* було відповідно підібране слово *вчить*, що утворює сталий вираз із ‘народна мудрість’ в українській мові.

Відповідником слова *soft* (м'який, лагідний, теплий, спокійний, слабкий, приємний, безхарактерний, тихий, плавний, боязкий [5; 11]) в українському перекладі словосполучення *soft voice* – **високий** *голосок* є слово *високий*, що відповідає лексичному прошарку української мови; а відтворення слова *with enthusiasm* українським з *анетимом* було підібрано відповідно до контексту.

В наступному словосполученні *his face as dull* – з **дурнуватим** виразом *обличчя* слово *dull*, яке має наступні словникові значення: 1) матовий, 2) каламутний, 3) похмурий, 4) бездарний, 5) беззмістовний, 6) нудний, 7) притуплений, 8) сумний, 9) нечуйний, 10) втомливий [5; 11], було відтворено **дурнуватим**, що краще відповідає сполученості із фразою ‘вираз обличчя’.

Аналогічними є наступні прикладами:

large – *вагоме*, *overlook* – *випустити*, *his heart rose within him* – *його серце билось у грудях*, *sucking* – *гриз*, *wild beast* – *дикий звір*, *for the sake of argument* – *лише*

теоретично, *barrows* – вантажі, *on the shelves* – на прилавку, *had no effect* – не п'янить, *stout little woman* – опасиста жіночка, *wondered* – зрозуміла, *is lined* – вимощеною, *growing out* – пробиваються, *are built* – туляться, *followed* – стелячись, *becomes* – переходить, *gets larger* – ширшає, *takes you* – можна дістатися, *served* – напувають, *gap* – прохід, *function* – завдання, *follow* – розповім, *flightiness* – легковажність, *freezing* – увічнивши, *traveled* – рухатися, *moved* – мерехтіли, *expressively* – красномовно, *led* – поспішила, *good sirs* – шановні панове, *dumbfounded* – приголомшений, *to crib* – списувати [60; 4]

В усіх вище наведених прикладах можна спостерігати застосування трансформації контекстуальної заміни задля більш адекватної та точної передачі не лише семантичного значення слова чи фрази, а й відтворення стилістичного окрасу та ситуативної прикріпленості до контексту [40].

Поряд із контекстуальною заміною Д. Кушнір доволі часто застосовує трансформацію **синонімічної заміни**, яка «застосовується при перекладі полісемантичних слів і потребує звернення до контексту» [34, 5].

На думку Л. Науменко та А. Гордєєвої при перекладі іменника, що має кілька значень, необхідно враховувати значення слова у словосполученні (праве значення) [34, 5], що демонструють наступні приклади:

*changing the **subject*** – змінив **тему** (хлопець) [60; 4]

Іменник *subject* має наступні словникові значення: 1) дисципліна; 2) об'єкт; 3) підлеглий; 4) предмет; 5) сюжет; 6) привід; 7) тематика [5; 11]. Відповідно до контексту (значення слова у словосполученні) було обране значення *тема*.

«*She drove the black **carriage***» [60] – «Вона мчала чорною **карею**» [4]

Для відтворення полісемантичного слова *carriage* (каре́та, вагон, візок, гондола, екіпаж, доставка, коляска, ноша, лафет [5; 11]) було обране слово *каре́та*, що найкраще відповідає змісту та історичному підґрунтю.

*The **tale** started, as many tales have started, in Wall.* [60] – Ця **історія** – як і багато інших – бере початок у Стіні. [4]

В наведеному реченні слово *tale* (історія, казка, оповідання, повість, побрехенька [5; 11]) було відтворено одним із його словникових значень, що краще підходить за контекстом – *історія*.

Наступний приклад:

Visitors were coming to Wall that April for the fair. [60] – *Впродовж квітня в очікуванні ярмарку до Стіни з'їжджалися гості.* [4]

Слово *fair* має наступні значення: 1) білявий; 2) чесний; 3) ярмарок; 4) справедливий; 5) точно; 6) ясно [5; 11]. Відповідно до контексту перекладач обрав значення *ярмарок*.

При перекладі прикметника необхідно зважити на значення іменника, з яким він має атрибутивні відношення [34, 6]. Так, у словосполученні *a thick cloud* – *щільна хмара*, багатозначне слово *thick*, яке має словникові значення «рясний, густий, товстий, щільний, цупкий, купчастий» [5; 11] у сполученні з іменником *хмара* набуває значення *щільний* у перекладі.

В наступному прикладі

... the cloud felt spongy, chilly and insubstantial [60] – *хмара здавалася щільною, крижаною і порожньою* [4] спостерігаємо три полісемантичних слова: *spongy* (губчастий, абсорбуючий, багnistий, ноздрюватий), *chilly* (холодний, змерзлий, мерзлякуватий, бундючний, вологий) and *insubstantial* (несуттєвий, немічний, несолідний, незаповнений), які у сполученні з іменником *хмара* відтворюються як *щільноа, крижана, порожня* відповідно до контексту та узусу української мови.

У словосполученні *the air was thin* – *повітря було розрідженим* [60; 4] переклад слова *thin*, яке має значення «ненасичений, рідкий, тонкий, холодний, худий» [5; 11], було перекладено як *розрідженим*, враховуючи його атрибутивні відносини з іменником *повітря*.

Наступний приклад: *a thick soup of vegetables* – *густий овочевий суп* [60; 4] містить полісемантичне слово *thick* (рясний, густий, товстий, щільний, цупкий,

купчастий» [5; 11]), для перекладу якого був підібраний варіант *густий*, що краще сполучається з іменником *суп*.

При перекладі перехідного дієслова слід враховувати значення прямого додатка [34, 6]. Відповідно, у фразі *hauled it over the back of the pony* [60] – **звалив його на спину поні** [4] слово *hauled* (тягнути, буксирувати, витягувати) було відтворено українською мовою *звалив* з урахуванням значення прямого додатку.

Аналогічне спостерігаємо і у наступних прикладах з роману: *saved* (берегти, рятувати, економити, рятувати [5; 11]) *my life* – **врятував мені життя**, *could not survive* (вижити, зберігатися, пережити [5; 11]) *another fall* – **ще одного падіння не витримаю**, *pass* (передавати, проходити, промайнути, переходити, текти, минати [5; 11]) *that way* – **проходить шлях** [60; 4].

При перекладі неперехідного дієслова основна увага звертається на значення підмета [34, 6]. Так, при перекладі фрази *cloud was scudding through the sky* [60] – *хмара пливла по небу* [4], в якій дієслово *scud* є неперехідним і має значення «мчати, пливати, йти під вітрилами» [5; 11]), був використаний український відповідник *пливла*, враховуючи його сполученість з підметом *хмара*.

Tristran had to content himself ... [60] – *Довелося Трістранові повірити їй на слово* [4]. У наведеному прикладі значення дієслова *content* (вгоджати, задовольняти, вірити) було підібране в перекладі відповідно значення іменника та контексту.

При перекладі фразових дієслів, де постпозитив вносить зміни до значення всього словосполучення [34, 6], завжди застосовується трансформація синонімічної заміни.

Наприклад, *broke out* – *спалахнула*, *shooing away* – *відганяти*, *to strike up a conversation* – *намагався завести розмову*, *not waiting to find out* – *не бажаючи дослуховувати*, *pointed out* – *нагадав*, *to look down* – *відвела погляд*, *run away* – *тікати*, *sort that out* – *влаштувати це*, *tumbled down* – *приземлився* [60; 4].

Вибір варіантного відповідника значення полісемантичного слова можна спостерігати і в наступних прикладах з роману «Зоряний пил»:

square – прямокутні, *road* – шляхом, *track* – дороги, *town* – селище, *fields* – пасовища, *shifts* – варти, *visitors* – мандрівників, *allow through* – пропускають, *paper* – папір, *appeared* – з'ясувалося, *argument* – сварка, *courting* – залицявся, *gap* – прохід (пролом), *limping* – шкутильгала, *shifting* – переминався, *to observe* – підглянути, *gesturing* – розмахуючи, *spring* – кинутись, *know* – впізнавати, *sniffed* – фиркнув, *on duty* – на варті, *wave* – хвиля, *boxes* – ящики, *cart* – возик, *encountered* – зустріли, *two bodies* – два трупа, *understood* – усвідомив, *tightly* – міцно, *good hand* – здорова рука [60; 4].

Наступна широкоживана трансформація, яку було проаналізовано в процесі порівняльного аналізу роману «Зоряний пил», – трансформація **транспозиції**.

Транспозиція частин мови – один із видів лексико-семантичних перекладацьких трансформацій, який використовується через різноманітні мовні та мовленнєві відмінності англійської та української мов. Це «перехід слова з одного лексико-граматичного класу або категорії в інший у процесі перекладу» [34, 21] і використовується для досягнення адекватності перекладу.

Необхідність транспонування частин мови при перекладі з англійської мови на українську зумовлена, насамперед, відмінностями в системах двох мов, які пояснюються низкою факторів, а саме: в українській мові можуть бути відсутніми певні граматичні категорії, притаманні англійській мові; лінгвістичні категорії, що існують в обох мовах, не повністю збігаються за змістом; норми поєднання одиниць у двох мовах часто різні; синтаксичні структури англійської та української мов часто відрізняються [42]. Отже, з об'єктивних причин транспозиції відбуваються через відмінності в будові двох мов.

К. Недбайло [36] визначає повну і часткову транспозицію. У разі повної транспозиції слово вихідного речення в перекладі замінюється словом іншої частини мови. Часткова транспозиція пов'язана з міжкатегоріальними переходами в

межах однієї частини мови. При частковій транспозиції відбувається заміна граматичних форм, характерних для окремих граматичних категорій, зокрема, категорій роду, числа, часу, а також може змінюватися синтаксична функція похідної одиниці без зміни її частини мови [36].

У процесі застосування транспозиції змінюється лексико-граматичний клас і категоріальний статус слова, його структурно-семантичні характеристики. Так, наприклад, перетворюючись на дієслово, іменник втрачає значення предметності й набуває значення процесу, стану чи дії, що супроводжується зміною відповідних граматичних категорій: набуває категорій виду, часу, відмінку, тощо, характерні для дієслова, змінюються також його синтаксичні функції [42].

Залежно від того, до якого розряду або функції якого переходить слово (його основа), К. Недбайло [36] відзначає специфічні процеси переходу: субстантивізацію (тобто перехід до класу іменників); ад'єктивізацію (перехід до розряду прикметників); вербалізацію (перехід до дієслівного класу); адвербіалізацію (перехід до класу прислівників); прономіналізацію (перехід до класу займенників).

У процесі роботи над перекладом роману Ніла Геймана «Зоряний пил», зробленого Д. Кушніром українською мовою, нами було вилучено всі розновиди транспозиції:

- *ад'єктивізацію* (переклад прикметником) – *Tristan's arm* – *Трістранова рука*, *evening star* – *вечірня зірка*, *mountain birds* – *гірських птахів*, *grape juice* – *виноградний сік*, *for five minutes' lateness* – *за п'ятихвилинне запізнення*, *morning's light* – *вранішнє світло*, *granite* – *гранітному*, *shyness* – *лагідний*, *newness* – *новою*, *rock* – *кам'яним*, *town's children* – *сільську дітвору*; *an assortment of streamers* – *різнобарвні прапориці*, *glass carafes* – *скляні карафки*, *sea stories* – *морські оповідання*, *rope ladder* – *мотуз'яну драбину*, *songs of the high stars* – *зоряні пісні*, *May Day* – *Травневе свято*; *metal* – *металевими*; *multitude of tongues* – *різними мовами*; *mountain pass* – *гірської ущелини*, *father's meadow* – *батьковому лугу*, *father's farm* – *батьковій фермі*, *with dark eyes* – *темнооким*, *rune stones* – *кам'яними рунами*, *oil*

lamps – масляних ламп, *changeability* – мінливий, *men and women speaking* – чоловічі і жіночі голоси; *a real road, paved with asphalt* – справжню асфальтовану дорогу [60; 4].

Як свідчать наведені приклади, найчастіше ад'єктиваія застосовується при перекладі іменника у присвійному відмінку, а також іменникових сполучень та іменників з прийменниками, що відповідає узусу української мови.

- номіналізацію (переклад іменником) – *important* – важливість, значущість, *good-for-nothing* – нікчема, *for beside the trail* – на узбіччі стежки, *peppy-pinching grocer* – скнара-бакалійник, *grunting with the effort* – з важким стогоном, *was sleeping drunkenly* – засинав п'яним сном, *loudly* – на весь голос, *while we're up here* – поки є можливість, *what you need* – твої проблеми, *about being hungry* – про голод, *reproachfully* – з докором, *to kiss* – поцілунок [60; 4];

вербалізацію (переклад дієсловом) – *was not sleepy* – спати не хотілось, *her captor* – взяв її у полон, *was in a whirl* – йшла обертом, *widow* – овдовіти; *in awkward proximity* – трохи хвилюючись; *a whole night's drive* – займе всеньку ніч; *it was dawn in the mountains* – у горах світало, *the native Wall-folk* – живуть тут із діда-прадіда, *never was his friend* – ніколи не товаришували, *was not sleepy* – спати не хотілось, *her captor* – взяв її у полон, *faint* – наморочилось, *responsible for me* – відповідаєш за мене, *honestly* – можеш повірити, *was warm* – зігрівало, *to her feet* – підвестися, *was mostly grey* – майже зовсім посивіло, *was swollen and dark* – розпухнув і потемнів, *a bad stammer* – страшенно заїкався [60; 4];

адвербалізацію (переклад прислівником) – *in puzzlement* – спантеличено, *on occasion* – подеколи, *in a similar manner* – однаково; *with here and there* – подекуди, *the same* – точнісінько, *without a word* – мовчки, *in common* – природніше, *almost as broad as she was high* – завтовшки майже така ж, як заввишки, *as far as he could* – якомога далі, *the interior of* – зсередини, *after some time* – нарешті, *ashamed* – присоромливо, *tight* – міцно, *with difficulty* – не просто, *a little foolish* – по-дитячому, *it will never happen* – це неможливо, *with care* – дбайливо [60; 4].

Наведені приклади свідчать, що частіше за все іменники з прийменниками, які вживаються у функції обставини, перекладаються із застосуванням адвербалізації, адже в українській мові найчастіше прислівники виконують в реченні функцію обставини [42].

прономіналізацію (переклад займенником) частіше за все можна спостерігати при відтворенні іменників задля запобігання тавтології та вилучення надмірної інформації:

the cloud felt – **вона** здавалася [60; 4].

Доволі часто Д. Кушнір в своєму перекладі вдавався до **часткової транспозиції**. Так, в наступних прикладах пасивний стан дієслова був відтворений активним:

she will be lost to us – ми **втрамимо** її назавжди; *to be unflatteringly compared* – з якою мерзотою його **порівняють**, *if my hand had not been burned* – якби я не **обпек** руку, *her face was pouched, and wrinkled* – шкіра обличчя **вкрилася зморшками й обвисла** [60; 4].

Для перекладу неособових форм дієслова застосовувались особові форми:

birds waking to greet the new day [60] – **птахів, котрі щойно прокинулися і вітали** новий день [4] (дієприкметник та інфінітив перекладено особовими формами дієслова минулого часу активного стану); *changing the subject* [60] – **змінив** тему **хлопець** [4] (дієприслівник теперішнього часу перекладено дієсловом минулого часу); *with no way of getting down* [60] – **не можемо звідси злізти** [4] (герундій відтворено інфінітивом); *but she had a unicorn to protect her* [60] – **але її захищав** **єдиноріг** [4] (інфінітив відтворено особовою формою дієслова минулого часу); *clouds vanishing into nothing* [60] – **хмари поступово тануть** [4] (дієприкметник переданий дієсловом минулого часу)

Наступні приклади демонструють переклад особових форм дієслова 1) дієприслівником доконаного виду: *she walked back* – **сходивши**; *she took the unicorn's head by the horn* – **узьявши** голову за **ріг**; *then she took up its head* – **узьявши** з собою

відрізану голову; *as if he had heard them* – мовби **почувши** слова мертвих [60; 4]; та 2) дієприкметником минулого часу: *as if he were seeking something he had lost* – неначе шукав щось **втрачене** [60; 4].

В для перекладу дієприкметника минулого часу в наступному прикладі *chained to* – **плентаючись** на ланцюзі [60; 4] був підібраний дієприслівник.

She swirled it around in her mouth, mixing the blood with spittle. [60] – **Трохи потримавши** кров у роті, щоб **змішати** її зі слиною [4].

В даному реченні спостерігаємо застосування двох часткових транспозицій: особова форма дієслова *swirled* була відтворена дієприслівником доконаного виду *потримавши*, а дієприслівник *mixing* (неособова форма дієслова) – іншою неособовою формою – інфінітивом *змішати*.

В силу розбіжностей англійської та української мов не лише на лексичному, а й більшою частиною на граматичному рівні, та з урахуванням узусу обох мов, для адекватного перекладу значної кількості словосполучень перекладач застосував трансформацію **пермутації** – «заміну місць лексем у словосполученні або елементів у фраземі» [34, 19]. Як показує порівняльний аналіз твору, пермутація як правило застосовується при перекладі словосполучень із іменником у присвійному відмінку:

Bromios's best ale – найкращий ель пана Броміоса, *Tristran's former employer* – колишній начальник Трістрана, *Tristran's sun-browned face* – засмаглому обличчю хлопця, *his Heart's Desire* – Мрію свого серця, *Mr. Bromios's Inn* – у корчмі пана Броміоса, *pub's taproom* – пивному залі корчми, *Tommy's right hand* – праву руку Томмі, *Daisy's mama* – мама Дейзі, *corpse's belt* – поясі небіжчика, *madwoman's inn* – корчма тієї божевільної, *driver's seat* – сидіння кучера, *unicorn's tongue* – язик єдиного рога, *Tristran's sun-browned face* – засмаглому обличчю хлопця, *from the star's breast* – з грудей зірки, *unicorn's horn* – ріг єдиного рога, *Diggory's Duke* – тіснині Дігорі, *ship's railing* – борт корабля, *at the captain's table* – за столом капітана, *Meggot's*

cabin – каюта *Merrom*, *Victoria Forester's grey eyes* – сірі очі Вікторії Форестер [60; 4].

Також можна спостерігати застосування пермутації при відтворенні іменникових словосполучень: *witch-queen* – королева відьом, *from the meadow side* – з боку луки, *forest woodland* – клантиком лісу, *jut of granite* – гранітному виступі, *color of verdigris* – малахітового кольору, *taking eight-hour shifts* – змінюючи варту що вісім годин, *as pale as paper* – паперово-білий, *spiced ale* – елю з прянощами, *from the cool of the cloud* – з хмарної прохолоди, *soup of vegetables* – овочевий суп [60; 4].

В усіх наведених прикладах трансформація пермутації є виправданою, оскільки її застосування вимагають норми української мови.

Виходячи з аналізу тексту оригіналу та перекладу роману Ніла Геймана «Зоряний пил» можна стверджувати, що перекладач доволі часто застосовував трансформацію **конкретизації значення** – «переклад видової назви родовою, або заміна слова з ширшою семантикою в мові оригіналу на слово з вужчою семантикою у мові перекладу» [34, 22]. Потреба у такій лексичній трансформації на думку В. Лобанової «безпосередньо залежить від семантичного обсягу того чи того слова, яке є невід'ємною частиною семантичного навантаження лінгвальної одиниці, що перекладається» [24].

Аналіз застосування трансформації конкретизації в перекладі роману свідчить про те, що:

1) автор перекладу відтворював дієслова та іменники з розмитою семантикою більш конкретними, що притаманні узусу української мови:

things – факти, *is the forest* – **оточене** лісом, *is* – відгороджується, *was* – виповнилося, *was* – проводили, *was not* – не сидів, *there was a pause* – **настала тиша**, *there was* – розкинувся, *were done* – закінчили, *had* – стояли, *do her best* – **важко трудиться**, *the wind was in his hair* – вітер **тріпав** його волосся, *as he was above* – він **піднявся** [60; 4]

Можна навіть виокремити цілий синонімічний ряд перекладу слів з використанням конкретизації значення. Так, маємо варіанти перекладу слова *said* – *привітався, звелів, повідомив, визнав, підтвердив, відповів*.

2) видові назви були передані родовими:

the dead beast – мертвому **єдинокорові**, *the girl* – Зірка, *people* – мандрівників, *men* – суперників, *men* – вартові, *crew* – матроси [60; 4]

3) слова та словосполучення з ширшою семантикою були конкретизовані тими, що мають вужчу семантику:

eat – вечеряти, *to be eaten by eagles* – щоб їх **розклювали** орли, *hair* – зачіска, *the robe* – халат, *beneath* – з дірки, *given you* – **подарую** тобі [60; 4]

4) конкретизація значення слова була за рахунок перекладу лексичної одиниці шляхом частини цілого:

a pipe – мундштук люльки, *wheeled* – возили возиками, *I shall carry you with me* – мені доведеться відвезти **твої останки**, *her face* – шкіра обличчя, *looked up at him* – поглянула з-**під лоба**, *pushed it self up onto all fours* – піднявся на **чотири ноги** [60; 4]

Трансформацією зворотною конкретизації є **генералізація значення**, засобами якої «родова назва перекладається видовою, або слово з вужчою семантикою замінюється словом з ширшою семантикою в процесі перекладу» [34, 24].

Успіх перекладача на думку Мар'яни Караневич нерідко залежить від того, чи читається художній твір “на одному диханні”. Тому генералізація приходить на допомогу тлумачам, однією з цілей яких у художньому перекладі є «уникнення перевантаження основного тексту надмірною кількістю деталей, пояснень, доповнень, описів, приміток до тих лексичних одиниць, які є зовсім неважливими для вираження основної комунікативної інтенції мовця».

Науковиця зазначає, що в першу чергу прагматично зумовлену трансформацію узагальнення застосовують при перекладі географічних назв, назв

грошових одиниць, назв популярних у часи написання оригінального твору продуктів харчування та напоїв, назв торговельних марок, назв крамниць, що невідомі українським споживачам товарів легкої промисловості та продуктів харчування, одиниць виміру, часу і навіть імен.

Зрозуміло, що використання трансформацій у перекладі завжди має бути обґрунтованим. Так, при відтворення фрази *Where the pass **grew** wider* [60] – *Коли прохід **зробився** ширшим* [4] слово з вузкою семантикою *grew* було перекладено *зробився* (з ширшою семантикою), чого вимагає контекст та норми української мови.

У словосполученні *the **journey** ahead* – *шлях попереду* [60; 4] слово *journey* перекладене українським відповідником *шлях*, що має ширшу семантику, але було підібране з урахуванням українського узусу.

Наведемо ще кілька прикладів з роману: *into **the meadow** and beyond* – *на той бік*; *rooms* – *житло*; *amongst the **trees*** – *ген-ген поміж стовбурами*, *morning breeze* – *уранішнім вітром*, *out of the **pool*** – *з темної глибини*, *from the **puddle*** – *з поверхні*, *who slit my **gullet*** – *що перерізала мені горло*, *the **throat** and eyes and at the corners of the **mouth*** – *на шиї, біля очей і рота* [60; 4]

Загалом застосування перекладачем прийому узагальнення сприяє тому, щоб реципієнт перекладу не відволікався занадто часто від основного тексту, і внаслідок цього не втрачав інтерес до процесу читання перекладеного літературного твору.

Наступним видом лексико-семантичних трансформацій є *антонімічний переклад*, в основу якого покладено логічне правило, згідно з яким заперечення будь-якого поняття можна прирівняти до твердження семантично протилежного поняття.

Існують різні причини застосування антонімічного перекладу: наприклад, це може бути пов'язано з асиметрією лексико-семантичних систем, яка проявляється в тому, що якесь поняття не має засобів вираження в мові перекладу [77].

Г. Висоцька пояснює необхідність використання антонімічного перекладу тим, що прямий переклад неможливий, оскільки ігнорування мовних відмінностей (на різних рівнях) може призвести до порушення норм мови перекладу [3].

Як зазначає дослідниця, використання антонімічного перекладу зумовлене насамперед лінгвістичними причинами, а саме особливостями конкретної мови на різних рівнях (лексичному, граматичному). Антонімічний переклад як техніка часто є контекстним і залежить від вибору перекладача, і цей вибір у багатьох випадках рівноправний.

Л. Науменко та А. Гордєєва виділяють три типи антонімічного перекладу: позитивацію, негативацію та анігіляцію [34, 15].

Виходячи з аналізу роману «Зоряний пил» можна стверджувати, що перекладач доволі часто застосовував **антонімічний переклад** в усіх його різновидах.

Так, у словосполученні *of similar practicality* [60] – **не менш практичної** [4] слово *similar* тексту оригіналу без явно вираженої семи заперечення було перекладено **не менш** із явно вираженою семою заперечення *не*, що є характерною ознакою різновиду антонімічного перекладу – **негативації**.

В наступних прикладах спостерігаємо застосування негативації за допомогою негативної частки *не*: *to prevent* – **не пропускати**; *resented* – **не подобалося**; *spoke little* – **майже не розмовляв**; *agreed* – **не заперечували**; *ignored* – **не звертаючи уваги**; *often* – **не раз**; *sensible matters* – **не менш глибокі теми**; *declined to converse* – **на запитання не відповідали**; *before I take my stick to your head* – **поки я тобі дрючком голову не вирівняв**; *and then there's the matter of revenge* – **і про обов'язок помсти не забудь**; *I've made rather a mess of everything* – **через мене все пішло не так** [60; 4].

В словосполученнях *slow of speech* – **небалакучий**; *dull* – **нецікавий**; *rude* – **неввічливо**; *a mighty joke* – **непоганий жарт**; *a fine pair* – **непогана з нас пара**; *small town* – **невелике місто** [60; 4] негативація представлена префіксом *не*.

В наступних прикладах можна спостерігати зворотній негативації процес – **позитивацію**, де «слово із явно вираженою семою заперечення було перекладено словом або фразою без подібної семи» [34, 15]. Так, у словосполученнях *never knew* – починав про це здогадуватися, *nothing save* – лиш, *look nothing like him* – виглядав зовсім інакше [60; 4], слова *never* та *nothing* (з явно вираженою семою заперечення) були перекладені як *починав*, *лиш*, *інакше*, в яких відсутня будь-яка негативація.

В словах *unpredictable* – мінливої, *invariably* – завжди, *unfamiliar* – дивовижні, *unburned hand* – здорову руку [60; 4] негативні префікси, які присутні в англійській мові, анульовані в перекладі.

Аналогічно в наступних словосполученнях сема заперечення представлена частками *not* та *no*, які відсутні в друготворі, що демонструє застосування позитивації в перекладі: *not to mention* – а крім того; *Not without the Power of Stormhold about your neck you're not* – Ти мав би рацію, братику, якби в тебе на шиї був Тоназ Влади Штормгольда; *that's not that bad* – то це ж добре; *not when you get to know me* – якщо зі мною краще познайомитися; *no control over* – хоч якось вплинути на те; *this is no use* – марна справа; *there was no color to her face* – вона була бліда; *as if she were no longer* – ніби вона покинула [60; 4].

Для відтворення власних назв та інтернаціональної лексики автор І. Кушнір застосовував трансформацію **транскодування**, суть якої полягає у «перекладі шляхом відтворення звукової / графічної форми слова мови оригіналу засобами мови перекладу» [34, 13].

Для відтворення наступних власних назв було вжито **транслітерацію** – трансформацію, за допомогою якої слово оригіналу передається по літерах у перекладі:

London – Лондон; *Oliver Twist* – Олівер Твіст; *Morse* – Морзе; *Dunstan Thorn* – Дунстан Торн; *Bromios* – Броміос; *Forester* – Форестер; *Alum Bey* – Алум-бей, *Lilim* – Лілім, *Tristran* – Трістран, *Pippin* – Піннін, *Lord Septimus* – лорд Септімус, *Huon* – Гуон, *idiot* – ідіот, *Victoria* – Вікторія, *Meggot* – Мертом [60; 4].

В наступних прикладах було застосовано **транскрибування** – передачу звукової форми слова відповідними літерами мови перекладу: *Victoria* – Вікторія; *Draper* – Дрейпер; *Tommy* – Томмі; *Daisy Hempstock* – Дейзі Гемпсток; *Bridget Comfrey* – Бріджит Комфрі, *Diggory* – Діґорі, *Wystan* – Вайстен, *Jerome Ambrose Brown*, *Esquire* – Джером Емброуз Браун, есквайр [60; 4].

Для перекладу більшості інтернаціональної лексики та деяких власних назв перекладач вдавався до **адаптованого транскодування** – «адаптації форми слова до фонетичних або граматичних норм цільової мови» [34]: *farm* – ферма, *private* – приватних, *atmosphere* – атмосфера, *galleon* – галеон, *gentleman* – джентльмен, *physical* – фізичну, *theory* – теорію, *practical* – практичний, *ale* – ель, *history* – історія, *hero* – герой, *wax* – воск, *problems* – проблеми, *passengers* – пасажирів, *Lord Melbourne* – лордові Мельбурну, *Charles Dickens* – Чарльз Діккенс, *Liverpool* – Ліверпуль, *Dover* – Дувр, *Yvaine* – Іванна, *Stormhold* – Штормгольд, *Seneschal* – Сенешаль, *Capt ain Johannes Alberic* – Капітан Йоганнес Альберік [60; 4].

Іншим лексичним прийомом перекладу художніх текстів є **калькування** (дослівний або буквальный переклад). В. Миклащук визначає калькування як «спосіб перекладу лексики, при якому їх складові частини замінюються лексичними відповідниками цільової мови» [31]. При цьому, перекладатися можуть морфемні або слова у складі стійких словосполучень.

В перекладі роману «Зоряний пил» українською мовою можна виділи застосування наступних видів кальки:

1) словотвірної кальки – дублювання морфемної структури слова, поморфемний переклад іншомовного слова:

bluebells – синіх дзвіночків [60; 4]. Тут назва складається з двох основ *blue* (синій) + *bells* (дзвіночки). Українською мовою перекладено окремо кожну з основ.

Аналогічними є наступні приклади: *lamplight* – світло ліхтарів, *snail-trail* – слідами равликів, *newborn* – новороджений, *eye-socket* – очна ямка, *half-blind* – напівсліпий, *sunlight* – сонячне світло [60; 4].

Наступні приклади з роману демонструють застосування кальки на рівні морфем: *unearthly town* – неземне місто – у слові *unearthly* відтворено українською мовою і префікс *un-* – *не-* і основу *-earthly* – *-земне*; *unusual* – незвичайний, *unmarried* – незаміжня, *beardless* – безбородий, *headless* – обезголовлений [60; 4].

2) лексичну (семантичну) кальку, що утворюються шляхом семантичного перенесення за іншомовним зразком. Цей прийом перекладу передбачає, що відповідником вихідної лексеми в цільовій мові слугує перший за порядком відповідник у словнику [31].

Наведемо прикладу з тексту, що аналізується:

the voice of the wind – голос вітру; *Free Ship* – нейтральне судно; *at your service* – до ваших послуг; *in her first, or even her second, youth* – вже не першої (і навіть не другої) молодості; *his stomach rumbled* – шлунок незадоволено бурчав [60; 4].

Необхідно зазначити наявність в романі певної кількості власних назв, що були відтворені за допомогою семантичної кальки задля збереження атмосфери та стилістичного окрасу нарації:

the Master of the High Crags – Повелитель Високих Скель, *Keeper of the Citadel* – Хранитель Цитаделі, *Lord High Guardian of Mount Huon* – Верховний Вартовий гори Гуон, *Heart of a Dream* – Серці мрії, *Oddness* – Дивак [60; 4].

Перевагою прийому калькування на думку Н. Колесниченко є «стислість та простота отриманого за його допомогою еквівалента та його однозначна співвіднесеність з вихідним словом, яка доходить до повної оборотності відповідності» [14]. Однак, необхідно зауважити, що калькування можна застосовувати тільки тоді, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові [14].

Для передачі значення лексичної одиниці, еквівалент якої відсутній в мові перекладу (безеквівалентна лексика), було здійснено **описовий переклад**, «у процесі якого слово, словосполучення чи фразеологізм замінюються у мові перекладу

словосполученням, яке адекватно передає зміст цього слова або словосполучення» [31]:

crowlike – схожий на ворона, *a goat -cart* – колісниця, в яку зазвичай запрягають цанів, *awkwardly* – доклавши неабияких зусиль, *be out by nightfall* – впаде сьогодні вночі, *lightning-hunting* – що полює за блискавками, *explosive top of carrot-red hair* – з оберемком жовтогарячого волосся, *ale-pot* – кухоль з елем, *Y-shaped crutch* – щоб вийшла милиця [60; 4]

Описовий переклад має відповідати низці вимог. Зокрема, описовий переклад має точно передавати основний зміст позначеного вихідною одиницею поняття. При цьому опис не повинен бути надмірно багатослівним та складним, так само як і структура словосполучення не повинна бути складною. Це можна побачити у прикладах з роману:

to put it out of their minds – намагаються про нього не думати; *was on the throne* – правила; *she had apples in her cheeks* – в неї були рум'яні щоки; *was serializing* – частинами друкував; *wistfully* (сумно) – з відтінком заздрості; *pot-girl* – служницею; *shepherd's pie* – картопляну запіканку з м'ясом [60; 4]

У процесі перекладу тексту українською мовою перед перекладачем постає завдання відтворити його настільки доцільно, щоб у читача склалось враження, що цей текст був написаний саме українською мовою. В деяких ситуаціях професія перекладача змушує його мислити ширше і більш різнобічно, іноді навіть необхідно додавати кілька слів, щоб замінити незвичні ідіоми та фрази.

У своїй науковій праці В. Миклащук дає наступне визначення явищу додавання в перекладацькій практиці: «додавання – це відновлення інформації, яка міститься в реченні, але фактично є в ньому відсутньою» [31].

Для необхідності експлікувати імпліцитну інформацію першоджерела, прояснивши її на лексичному рівні для малознайомого з нею читача, і застосовується трансформація *декомпресії* – «збільшення кількості мовних знаків у

вислові друг отвору» [34, 18]. Такий вид трансформації можна прослідкувати в наступних прикладах з роману «Зоряний пил»:

1) переклад слова як мінімум двома лексемами, що відповідає нормам української мови:

berth – спальне місце, *barley* – ячмінна каша, *shrugged* – знизав плечима, *blinked* – кліпнув очима, *resisted* – чинила опір, *fluids* – рідин тіла, *the regulars* – постійні клієнти, *to spectate* – дивитися на поєдинок, *endearments* – нестлививими іменами, *the Hempstocks'* – будинку Гемпстоків, *the stall was set out for themorrow* – приготування до завтрашнього ярмарку, *unusually for him* – був до такого не схильний, *take his farewell* – прощався до наступного разу, *returned to his pack* – повернувся до метушні з валізою, *unmasked* – хоч Трістрана ніхто не просив, *gemstones* – коштовним камінням, *gleaming teeth* – слінуcho-білі зуби [60; 4].

2) додавання слів задля експлікації інформації:

at Monday and Brown's – крамниці "Мандей і Браун", *in the meadow* – на ярмарковій луці, *put down his ale* – поставив на землю кухоль з елем, *in the pool* – в калюжі крові, *problems* – великі неприємності, *easy* – легка й невимушена, *with her apron* – краєм фартуха, *felt important* – відчував усю важливість довіреного йому обов'язку, *invitingly* – ніби запрошуюючи до частування, *in the air* – у відкритому небі, *the storms of the last few days* – грози, що дошкуляли протягом кількох останніх днів, *if you are Tristran Thorn* – якщо ти й справді Трістран Торн, *in the meadow behind them* – на ярмарковій луці [60; 4].

Перекладач може час від часу робити дуже сміливі кроки, використовуючи ти чи інші трансформації. Однією з таких трансформацій можна вважати вилучення. За В. Карабаном, вилучення – виправдане з точки зору адекватності перекладу, в першу чергу норм мови перекладу, усунення в тексті перекладу тих плеонастичних або тавтологічних лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного змісту тексту [13].

Л. Науменко та А. Гордєєва визначають цю трансформацію як *компресію* – «зменшення кількості мовних знаків у вислові друготвору або вилучення надмірної експліцитної інформації у формі зайвого слова у мові оригіналу» [34, 16].

Так, із фраз *with rocks and small stones* – камінням, *a taciturn breed* – небагатослівні, *leaping and cavorting* – стрибав, *his actions and his adventures* – свої пригоди, *down the front of his jacket* – на куртці, *with more confidence and good cheer than he actually felt* – з напускною впевненістю і доброзичливістю, *guilty and awkward* – вінний [60; 4] були вилучено надмірні слова, які на думку перекладача є «зайвими» і лише дублюють інформацію.

Зменшення мовних знаків у перекладі, які не несуть в собі важливої інформації і лише заважають сприйняттю тексту, можна прослідкувати і в наступних прикладах з роману «Зоряний пил»:

his novel Oliver Twist – "Олівера Твіста", *worn brown boots* – зношених черевиків, *a leaden bruise* – синець, *climbing a tall stepladder* – ліз по драбині, *several faltering steps* – кілька кроків, *I could leave you here to rot* – можна було б покинути твоє тіло тут, *Thank you for these, my brother* – Дякую, братику, *pushed his burned hand down into the fabric of it* – занурив у неї обпечену руку, *in the blessed cool* – у прохолоді, *Mother Moon* – Місяцю, *left hand* – лівиця, *the pallid folk* – мешканці, *market-woman* – продавчиня [60; 4]

Дана трансформація є актуальною за умови незмінного значення, відображеного у першоджерелі, навіть при його максимальному вилученні із контексту речення чи загального тексту [31].

Таким чином, лексичні трансформації надають перекладачам неоціненну користь у досягненні еквівалентності при перекладі, дозволяючи не лише компенсувати відмінності в лексичній структурі двох мов, зберегти стилістичні особливості тексту, а й передати особливості розмовної мови, культурної складової та краси тексту.

В цілому, можна зробити підсумок, що завдання перекладача при досягненні адекватності – вміло застосувати різні перекладацькі трансформації для того, щоб текст перекладу як можна більш точно передавав всю інформацію, укладену в тексті оригіналу, при дотриманні відповідних норм мови перекладу. Відповідно, досягається адекватність перекладу завдяки комплексному застосуванню перекладацьких трансформацій.

2.2. Комплексне застосування перекладацьких трансформацій задля досягнення адекватності перекладу роману

У процесі перекладацької діяльності трансформації найчастіше бувають змішаного типу. Як правило, різного роду трансформації застосовуються одночасно, тобто поєднуються одна з одною. Так, значення слова безпосередньо пов'язано із його стилістичним забарвленням та експресивністю. Тому можна стверджувати про тісний зв'язок між лексичними та стилістичними трансформаціями.

Під стилістичними трансформаціями, на думку Л. Науменко та А. Гордєєвої, розуміють «такі способи перекладу, за допомогою яких перекладач зміщує стилістичні акценти, нейтралізуючи або, навпаки, актуалізуючи кононотавні відтінки значення, або ж адаптуючи мову перекладу до стилістичних норм, прийнятих у мові перекладу» [34, 31].

Під час перекладу роману «Зоряний пил» українською мовою найчастіше Д. Кушнір вдався до експресивації та архаїзація.

Експресивація – це «спосіб перекладу шляхом заміни нейтральної одиниці мови оригіналу її стилістично-маркованим відповідником у мові перекладу, що надає перекладу емоційно-експресивно то забарвлення» [34, 33]. Наприклад: *very much* – до нестями, *recently* – тільки-но, *it was said* – подекували, *was good* – припало до смаку, *nobody moved* – ніхто й пальцем не поворухнув, *you took the last of the youth* – вичистила останні рештки нашої молодості, *dangled awkwardly* –

безпорадно теліпалися, *was ravenous* – був як пес голодний [60; 4]. В українському перекладі словосполучення набули більшого забарвлення.

Доволі часто можна спостерігати застосування експресивації при використанні пестливих або підсилюючих суфіксів задля створення певного стилістичного ефекту: *old* – старезний, *monkey* – мавпочкою, *sister* – сестричка, *very long beard* – довжелезною бородою, *door* – дверцята, *in the whole wide world* – у всьому світі [60; 4].

Архаїзація – це «спосіб перекладу сучасної загальноживаної лексики застарілими, архаїчними словами та висловами, а також словами-історизмами для відтворення історичних реалій або надання мові перекладу необхідного стилістичного забарвлення» [34, 35], наприклад: *face* – лик, *cottage* – хатину, *inn* – корчма [60; 4]. У цих приклах прослідковується архаїзація, за допомогою якої перекладач ніби наблизив нас до тієї епохи, того часу, тим самим зберіг стилістику даного твору.

Усі наведені приклади показують наявність поряд із лексико-семантичними трансформаціями (контекстуальної заміни, вибору варіантного відповідника, описового перекладу тощо) стилістичних трансформацій.

Все це говорить про те, що автору перекладу необхідно застосовувати перекладацькі трансформації комплексно задля досягнення головної мети перекладу – адекватності.

Продемонструємо це прикладами із твору «Зоряний пил»:

He was leading a brown mountain pony, shaggy and small. [60] – Він вів на мотузку бурого гірського поні, маленького і кошлатого [4].

Для перекладу даного речення Д. Кушнір використав наступні трансформації: ад'єктивацію (іменник *mountain* відтворено прикметником *гірського*), транскрипцію при перекладі слова *pony*, декомпресію + конкретизацію (*вів на мотузку*), синонімічну заміну для передачі слів *shaggy* (кошлатий, шершавий, грубий,

патлатий, неподобний, наїжений [5; 11]) та *brown* (коричневий, карі, бурий, брунатний, смуглявий [5; 11]), що найкраще підходить за контекстом.

В наступному реченні

And then, in a dry, hacking cough of a noise, he began to laugh. [60] – *Рантом Септімус уривчасто розреготався – його сміх нагадував сухий кашель.* [4]

було застосовано: контекстуальну заміну при перекладі слова *then* (потім) – *рантом*, конкретизацію значення (займенник *he* переданий іменником *Септімус*), компресію (вилучені слова *hacking, of a noise*), декомпресію + експресивацію (*to laugh* – *уривчасто розреготався*).

Розглянемо наступний приклад:

Primus, who stood, grey and ghostly, beside his other brothers, said. [60] – *Сипуї Праймус-примара, що стояв серед інших братів, відповів* [4].

В процесі перекладу даного речення українською мовою Д. Кушнір використав: конкретизацію значення для відтворення слова *said* (відповів), мішане транскодування для передачі власного ім'я *Праймус* (*Primus*), номіналізацію (прислівник *ghostly* перекладено іменником *примара*), контекстуальну заміну при перекладі слова *beside* (поруч, поблизу, обік [5; 11]) та компресію (вилучене зайве слово *his*).

The sun began to rise, then, over the easternmost peak of Mount Belly, framing him in light. [60] – *На сході з-поза гори Живім починало сходити сонце, обрамляючи принца променями світла* [4].

В наведеному прикладі можна спостерігати наявність наступних перекладацьких трансформацій: калькування при перекладі «промовистої» назви *Mount Belly*, конкретизацію значення (займенник *him* передано іменником *принц*), номіналізацію (прикметник *easternmost* відтворено іменником з прийменником), компресію (вилучено слово *peak*). Для перекладу прийменникового іменника *in light* було використано конкретизацію значення + декомпресію (додано слово *променями*), що відповідає узусу української мови та контексту.

Наступний приклад

You must take revenge upon your brother's killer before anything else, now. It's blood-law. [60] – *Тепер ти перш за все повинен помститися вбивці брата. Це закон крові.* [4] демонструє застосування пермутації при перекладі словосполучення *brother's killer*; пермутації та калькування при перекладі складного іменника *blood-law*, компресію при передачі сталого словосполучення *take revenge*.

Задля точності перекладу наступного речення роману

There is a proverbial saying chiefly concerned with warning against too closely calculating the numerical value of un-hatched chicks. [60] – *Народна мудрість вчить нас не робити передчасних висновків.* [4] автор перекладу вдається до контекстуальної заміни + часткової транспозиції при відтворенні герундія *warning* дієсловом *вчить*, чого вимагає іменник *мудрість*; генералізацію значення при передачі словосполучення *proverbial saying*; компресію (вилучено надлишкові слова *chiefly concerned, against*); описовий переклад та стилістичну трансформацію логізації при відтворенні фразеологічного виразу.

Then he clambered down the spire; ten feet from the bottom he missed his footing and fell into the misty softness of the cloud [60]. – *Покричавши, Трістан почав сходити з вершини хмари, але під кінець, втративши рівновагу, просто впав на її м'яку пружну поверхню* [4].

В українському перекладі спостерігаємо застосування наступних трансформацій: генералізації значення (*cloud – поверхня*); контекстуальної заміни при перекладі слів *then* (*покричавши*) та *misty* (*пружну*) відповідно попередньої інформації; ад'єктивацію (іменник *softness* відтворено прикметником); компресію + описовий переклад задля запобігання змістового перенавантаження (*ten feet from the bottom – під кінець*); синонімічну заміну для перекладу слів *footing* (опора, фундамент, рівновага, взаємовідносини [5; 11]) та *clamber* (злазити). Для передачі слова *spire* (шпиль) було використано контекстуальну заміну та декомпресію.

He took the heel of the dry loaf from his bag, moistened it in the stream, and shared it out, half and half [60]. – Він дістав із сумки сухий окрасць хліба, змочив у струмку й розділив навпіл [4].

Даний приклад демонструє застосування синонімічної заміни для перекладу лексичних одиниць *took* (брати, хапати, ловити, видобувати, діставати, розбирати, сприймати, приводити [5; 11]), *moistened* (зволожувати, змочувати, мокріти, росити, обмокувати [5; 11]), *bag* (сумка, портфель, торба, мішок, лантух, здобич, котел, трофеї [5; 11]), *share* (ділити, розподіляти, брати участь, пай, акція, доля, часка [5; 11]); контекстуальної заміни для відтворення слова *heel* (каблук, п'ята, підбор, шпора, крен [5; 11]) для адекватного сполучення з іменником *хліб*; генералізації значення (*loaf* – *хліб*); адаптивного транскодування при перекладі іменника *stream* – *струмок*; адвербалізації та компресії при перекладі словосполучення *half and half*.

In the center of the glade, on the grass some distance from them, was an ornate golden crown, which glittered in the afternoon sunlight. It was studded with red and blue stones [60]. – Посередині галявину, трохи оддалік од них, у траві виблискувала золота корона, прикрашена червоними і блакитними каменями [4].

В наведеному реченні Д. Кушнір для відтворення змістового та стилістичного наповнення застосував адвербалізацію при перекладі іменника *distance*; адаптивне транскодування для передачі іменника *crown* – *корона*; синонімічну заміну при відтворенні слів *glade* (поляна, галява, проталина, болотиста місцевість [5; 11]), *glittered* (блищати, мерехтіти, сяяти, леліти [5; 11]) та *stones* (камінці, кісточки, градини, тумби [5; 11]); компресію – вилучення слів, які певною мірою дублюють інформацію та ускладнюють сприйняття (*in the afternoon sunlight, ornate*); контекстуальну заміну та логізацію при перекладі слова *studded* (усіяною) українським відповідником *прикрашена*, що є менш емоційно забарвленим.

He summoned his children to his bedside and they came, the living and the dead of them, and they shivered in the cold granite halls. They gathered about his bed and waited respectfully, the living to his right side, the dead on his left. [60] – Він скликав до себе

синів, і усі вони прийшли – і живі, і мертві. Вони стояли біля батькового ложа, здригаючись од холоду гранітної кімнати, і шанобливо чекали: живі праворуч, мертві – ліворуч. [4]

В зазначеному прикладі автор перекладу вдався до конкретизації значення, відтворивши іменники *children* як синів, *halls* як кімната та займенник *his* як батькового (водночас спостерігаєм і ад'ективацію); адвербалізації при перекладі іменникових конструкцій прислівниками *праворуч* та *ліворуч*; генералізацію значення *to his bedside* – до себе. При відтворенні фрази *shivered in the cold granite halls* спостерігаємо номіналізацію (*cold* – холоду), ад'ективацію + адаптивне транскодування (*granite* – гранітної), експресивацію при перекладі нейтрального слова *shivered* більш експресивним українським відповідником *здригаючись*; архаїзацію – сучасне слово *bed* відтворено застарілим *ложе* задля створення певної атмосфери та приналежності до певної епохи.

Розглянемо ще один приклад:

They followed a deer path through the hazel-wood, while Tristran – who had decided that the right thing to do was to make conversation with the star – asked how long she had been a star, whether it was enjoyable to be a star and whether all stars were women, and informed her that he had always supposed stars to be, as Mrs. Cherry had taught them, flaming balls of burning gas many hundreds of miles across, just like the sun only further away [60]. – *Йдучи оленькою стежкою крізь ліс, хлопець намагався розважити зірку бесідою. Розпитував, чи давно вона стала зіркою, чи подобалося їй таке життя, чи всі зірки жіночої статі. Він також розповів їй, що завжди вважав зорі розжареними кулями з вогню і газу, сотні миль в діаметрі, такими ж світилами, як Сонце, тільки значно віддаленішими – принаймні так колись розповідала пані Черрі* [4].

Компаративний аналіз даного речення свідчить про наявність наступних трансформацій: ад'ективації при перекладі іменникової конструкції (*deer path* – оленькою стежкою); генералізації значення (*hazel-wood* (ліщина) – ліс) та *Tristran* –

хлопець; транскрипції для відтворення власного імені *Черрі*; адаптивного транскодування (*miles* – *миль*); синонімічної заміни для перекладу дієслів *follow* (слідувати, йти, супроводжувати, переслідувати, наступати, дотримуватись [5; 11]), *inform* (доповідати, сповіщати, інформувати, доносити, розповідати [5; 11]), *suppose* (допускати, гадати, вважати, припускати, потребувати [5; 11]), дієприкметника *flaming* (палаючий, яскравий, огняний, полум'яний [5; 11]) та іменника *balls* (кулі, м'ячі, дурниці, ядра, клубки [5; 11]); контекстуальної заміни (*to make* – *розважити*, *had taught* – *розповідала*); вербалізації (прикметник *enjoyable* переданий дієсловом); декомпресії + ад'єктивації (*women* – *жіноча стаття*); номіналізації (дієприкметник *burning* перекладений іменником); конкретизації значення (*across* – *в діаметрі*); декомпресії (*further* – *значно віддаленими*, *the sun* – *такі світила як Сонце*); часткової транспозиції (особова форма дієслова *followed* передана неособовою – дієприслівником). В перекладі також спостерігаємо вибір аналога для відтворення англійського *Mrs* українським *пані*.

Отже, аналіз перекладу наведених речень з роману «Зоряний пил» щодо застосування лексико-семантичних трансформацій Д. Кушніром свідчить про те, що для досягнення еквівалентності перекладу та відтворення прагматики твору трансформації переважно носили комплексний характер, що в свою чергу надало перекладу точності та адекватності.

Висновки до розділу 2

Досягнення «адекватності перекладу» вимагає від перекладача виконання численних і якісних міжмовних змін – так званих перекладацьких трансформацій – для того, щоб текст перекладу міг передавати всю інформацію, що міститься в оригінальному тексті.

Лексичні трансформації дозволяють не лише компенсувати відмінності в лексичній структурі двох порівнювальних мов, зберегти стилістичні особливості тексту, а й передати особливості розмовної мови, культурної складової та краси тексту.

У процесі роботи над перекладом роману Ніла Геймана «Зоряний пил», зробленого Д. Кушніром українською мовою, нами було вилучено й опрацьовано застосування близько 2400 різноманітних лексико-семантичних трансформацій (див. додаток). Найбільш вживаними трансформаціями були контекстуальна заміна (17%), синонімічна заміна (12%), транспозиція (12%), антонімічний переклад (10%) та транскодування (10%). Наступну групу становлять декомпресія (8%), конкретизація значення (8%), пермутація (7%) та компресія (7%). Менш вживаними були трансформації калькування (4%) та генералізації значення (4%). Описовий переклад складає лише 1% усіх трансформацій.

Прикладами з роману автор дослідження доводить, що у процесі перекладацької діяльності трансформації найчастіше бувають змішаного типу. Як правило, різного роду трансформації застосовуються одночасно, тобто поєднуються одна з одною.

Аналіз перекладу наведених речень з роману «Зоряний пил» щодо застосування лексико-семантичних трансформацій Д. Кушніром свідчить про те, що для досягнення еквівалентності перекладу та відтворення прагматики твору трансформації переважно носили комплексний характер, що в свою чергу надало перекладу точності та адекватності.

ВИСНОВКИ

У нашому дослідженні ми зосередилися на компаративному аналізі роману Ніла Геймана «Зоряний пил» англійською та українською мовами та застосування лексико-семантичних перекладацьких трансформацій як засобу досягнення адекватності перекладу художнього твору.

В результаті наукової розвідки ми дійшли висновку, що

1) по-перше, процес перекладу – складна та продумана послідовність дій, що складається з кількох етапів: передперекладацького аналізу, завдяки якому отримується вся необхідна фонові інформація, відомості про автора та реципієнта, для якого призначається даний текст, та аналітичного пошуку варіантних відповідностей;

2) по-друге, існує кілька способів перекладу: знаковий спосіб, буквальний, який включає такі прийоми як транслітерація, транскрипція і калькування; та смисловий спосіб перекладу, що передбачає попереднє розпізнання сенсу і подальший пошук іншомовного аналога;

3) по-третє, під художнім перекладом розуміється вид перекладацької діяльності, основна мета якого полягає в породженні мовою перекладу твору, здатного надавати художньо-естетичний вплив мовою перекладу;

4) поняття «адекватності» перекладу полягає у передачі специфічного для оригіналу співвідношення змісту та форми шляхом відтворення особливостей останньої. Виділяють семантико-стилістичну адекватність (оцінка семантичної та стилістичної еквівалентності мовних одиниць, що становлять текст перекладу та текст оригіналу); функціональну (прагматичну, функціонально-прагматичну), яка виводиться з оцінки співвідношення тексту перекладу з комунікативною інтенцією відправника повідомлення; та дезидеративну адекватність, яка виявляється цілком орієнтованою на запити одержувача перекладної продукції;

5) жоден переклад не може бути абсолютно точним, оскільки сама мовна система літератури-реципієнта за своїми об'єктивними даними не може досконало передати зміст оригіналу, що неминуче призводить до часткової втрати інформації. А для компенсації цих втрат застосовуються різні перекладацькі трансформації.

Данне дослідження дозволило виявити, що перекладацька трансформація є одним із фундаментальних понять, що описують процес перекладу, який передбачає міжмовні трансформації, реконструкцію елементів вихідного тексту, операцію “повторного вираження” змісту або перефразування до досягти перекладного відповідника [17]. В свою чергу лексико-семантичні трансформації – це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою еквівалентної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу [48].

Залежно від характеру одиниць вихідної мови виділяють наступні лексико-семантичні перекладацькі трансформації: синонімічна заміна, контекстуальна заміна, калькування, описовий переклад, антонімічна заміна, транспозиція, пермутація, конкретизація, генералізація, транскодування, компресія, декомпресія [34].

У процесі роботи над перекладом роману Ніла Геймана «Зоряний пил», зробленого Д. Кушніром українською мовою, нами було вилучено й опрацьовано застосування близько 2400 різноманітних лексико-семантичних трансформацій (див. додаток):

1) найбільш вживана трансформація *контекстуальної заміни* (27%) застосовувалась задля більш адекватної та точної передачі не лише семантичного значення слова чи фрази, а й відтворення стилістичного окрасу та ситуативної прикріпленості до контексту;

2) *синонімічну заміну* (12%) вжито при перекладі полісемантичних слів, враховуючи значення слова у словосполученні (праве значення) та сполученість з іншими лексичними одиницями;

3) *транспозиція* (12%) – перехід слова з одного лексико-граматичного класу або категорії в інший у процесі перекладу – використовувалась через різноманітні мовні та мовленнєві відмінності англійської та української мов. В романі «Зоряний пил» представлено всі різновиди транспозиції: ад'єктивація (при перекладі іменника у присвійному відмінку, а також іменникових сполучень та іменників з прийменниками), номіналізація, вербалізація та адвербалзація. Д. Кушнір застосував як повну, так і часткову транспозицію в процесі перекладу роману;

4) засіб *антонімічного перекладу* (10%) в усіх його різновидах – негативація, позитивація, анігіляція – пов'язаний з асиметрією лексико-семантичних систем, яка проявляється в тому, що якесь поняття не має засобів вираження в мові перекладу;

5) для відтворення власних назв та інтернаціональної лексики автор перекладу застосовував трансформацію *транскодування* (транслітерацію, транскрибування, адаптивне транскодування) – 10% від загальної кількості трансформацій;

6) для необхідності експлікувати імпліцитну інформацію першоджерела, прояснивши її на лексичному рівні для малознайомого з нею читача, застосовано трансформацію *декомпресії* (8%): переклад слова як мінімум двома лексемами, що відповідає нормам української мови, та додавання слів задля експлікації інформації;

7) застосування трансформації *конкретизації значення* (8%) в перекладі роману свідчить, що автор перекладу відтворював дієслова та іменники з розмитою семантикою більш конкретними, що притаманні узусу української мови; видові назви передано родовими; слова та словосполучення з ширшою семантикою були конкретизовані тими, що мають вужчу семантику;

8) вилучення надмірної експліцитної інформації у формі зайвого слова у мові оригіналу відбувалось шляхом *компресії* (7%). Зазначена трансформація також

прослідковується в романі «Зоряний пил» в якості зменшення мовних знаків у перекладі, які не несуть в собі важливої інформації і лише заважають сприйняттю тексту;

9) *до пермутації* (7%) автор перекладу як правило вдавався при перекладі словосполучень із іменником у присвійному відмінку та іменникових словосполучень;

10) у перекладі роману «Зоряний пил» українською мовою можна виділи застосування наступних видів *кальки* (4%): словотвірної, морфемної та лексичної; для передачі певних власних назв калькування сприяло збереженню атмосфери та стилістичного окрасу нарації;

11) застосування прийому *генералізації значення* (4%) сприяло тому, що реципієнт перекладу не відволікався занадто часто від основного тексту і внаслідок цього не втрачав інтерес до процесу читання перекладеного літературного твору;

12) найменш вживаною трансформацією був *описовий переклад* (1%), який вживався для передачі значення лексичної одиниці, еквівалент якої відсутній в мові перекладу (безеквівалентна лексика).

Але здебільшого трансформації носили комплексний характер: задля досягнення адекватності – головної мети перекладу – перекладач застосовував декілька трансформацій одночасно і, як було зазначено, не тільки лексичних, але й стилістичних.

Отже, проблема передачі лексики і застосування лексико-семантичних трансформацій залишається актуальною, оскільки трансформації будь-якого рівня є невід'ємною частиною перекладацької діяльності, а будь-який професійно виконаний художній переклад включає певні види трансформацій, які використовуються для підвищення рівня перекладацької діяльності.

З урахуванням результатів даної наукової розвідки рекомендується розглянути наступні напрями для подальшого дослідження:

1. Поглиблений перекладацький аналіз: для всебічного аналізу перекладу роману «Зоряний пил» необхідно надалі розглянути комплексне застосування всіх видів трансформацій (лексико-семантичних, стилістичних та граматичних), використання яких сприяє якості перекладу художньої літератури.

2. Розширення вибірки творів: для отримання більш комплексного уявлення про застосування перекладацьких трансформацій в процесі перекладу художнього доробку Ніла Геймана рекомендується дослідити інші романи та літературні твори даного автора, що дозволить виявити певні тенденції у відтворенні різних мовних засобів роману українською мовою.

3. Порівняльний аналіз: здійснити аналіз перекладу роману німецькою мовою та застосування лексико-семантичних трансформацій. Це дозволить виявити схожості та розбіжності в лексичних прийомах перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бегма Ю. О. Комплексні перекладацькі трансформації в англо-українському художньому перекладі. *Science and Education a New Dimension. Philology*. IV(18), Issue 80. 2016. С. 7– 10
2. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Нова книга. Вінниця, 2003. 208 с.
3. Висоцька Г. В., Мерквіладзе Саломе. Лексико-семантичні та граматико-синтаксичні засоби досягнення еквівалентності під час перекладу художніх текстів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 31(70), вип. 1(3). 2020. С. 82-87
4. Гейман, Ніл. Зоряний пил / Переклад з англійської: Дмитро Кушнір. К. : КМ-Букс, 2017. 240 с.
5. Гороть Є. І. Великий англо-український словник. Вінниця: Нова книга; Х. : Ранок, 2011. 1700 с.
6. Гудманян А. Г., Сітко А. В., Єнчева Г. Г. Вступ до перекладознавства: навчальний посібник для студентів спеціальності «Переклад». Вінниця: Нова Книга, 2017. 296 с.
7. Гумений В. В Відтворення мовної картини світу при перекладі художнього тексту. *Young Scientist*. № 2 (54). 2018. С. 189-192
8. Журавель Т. В., Хайдарі Н. І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. *Науковий вісник МГУ*. Том 2, № 19. 2015. С. 148–150
9. Засекін С. В. Психолінгвістичні універсалії перекладу художнього тексту: монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 272 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/3214/3/monograph_editor.pdf.
10. Задорожна А. Перекладацькі трансформації як засіб досягнення еквівалентності. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 27, том 2. 2020. С. 57–

11. Зубков М. Г, Мюллер В. М. Сучасний англо-український та українсько-англійський словник (100 000 слів). Видавничий дім «Школа», 2018 р. 752 с.
12. Калита А. А., Лазуренко Д. А. Роль перекладацьких трансформацій у перекладі англомовних науково-технічних текстів українською мовою. *Молодий вчений*. № 11 (63). 2018. С. 317–321
13. Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Для студентів вищих закладів освіти. Вінниця: Нова книга, 2003. 608 с.
14. Колесниченко Н. І. Калькування як один із важливих прийомів перекладу юридичних термінів. *Science of XXI century: development, main theories and achievements*. Collection of scientific papers «SCIENTIA». Helsinki, Republic of Finland, 2023. С. 132–134
15. Кондратьєва О. Перекладацькі трансформації у світлі проблеми адекватності (на матеріалі українських перекладів англомовної наукової прози, опублікованих у журналі «Світ науки»). *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. №26. Київ, 2012. С. 75–84
16. Корнелаєва Є. В. Перекладацькі трансформації під час відтворення концептуальних метафор медіа-дискурсу. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 9. 2021. С. 123–128
17. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Підручник. Вінниця: Нова Книга, 2008. 512 с.
18. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця : Нова книга, 2003. 448 с.
19. Кузнецова Ю. І. Використання лексичних трансформацій при перекладі інструкцій до комп'ютерних приладів. *Молодий вчений*. № 5.1 (69.1). 2019. С. 129–132
20. Кузьменко А. В., Романишин Н. І. Лексико-граматичні трансформації у перекладі художнього дискурсу (на матеріалі роману Поули Гоукінз «Дівчина у

потягу»). *Молодий вчений*. № 10 (110). 2022. С. 121–125

21. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови. Вінниця : Нова книга, 2004. 272 с.

22. Лелет І. О. Лексико-семантичні трансформації в українському перекладі твору Е. А. По «Золотий Жук». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. № 37, Том 3. 2018. С. 94–97

23. Лисенко А. О., Константінова О. О. Лексичні трансформації у перекладі суспільнополітичних текстів з української мови німецькою. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. Том 1 № 9 (2017). URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/4843>

24. Лобанова В. В. Конкретизація та генералізація в палітрі перекладацьких трансформацій. *Англістика та американістика*. Випуск 17. 2020. С. 80–85

25. Лобода В. А. Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. № 43, том 4. 2019. С. 72–74

26. Максимов С. Є., Радченко Т. О. Перекладацький аналіз тексту (англійська та українська мови). К. : Вид. центр КДЛУ, 2001. 105 с.

27. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 304 с.

28. Маслова С. Я. Експлікація як спосіб збереження культурної складової неологізмів в англо-українських перекладах. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 7. 2020. С. 67–70

29. Міщенко Л. А. Посібник з художнього перекладу до курсу «Теорія і практика перекладу». Вінниця : Нова книга, 2003.

30. Микитюк І. М., Атітян А. І. Перекладацькі трансформації у процесі відтворення емоційно-оцінної лексики в аудіовізуальному перекладі серіалу «Бріджертони». *Молодий вчений*. № 7 (95). 2021. С. 72–77

31. Миклашук В. П. Лексичні та граматичні трансформації в процесі перекладу художніх творів з англійської на українську мову (на матеріалі трилогії Сюзанни Коллінз «Голодні ігри»). Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр». Суми: Сумський державний університет, 2020. 76 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/81158/1/Myklashchuk_Lexical.pdf;jsessionid=B170C3708F6E994E0AB835580C4D2A77

32. Мовностилістичні засади перекладу текстів різних жанрів: монографія [Електронний ресурс] / Г. Удовіченко, В. Зінченко, С. Остапенко, О. Герасименко, М. Куц, Н. Рибалка, С. Ревуцька, А. Покулевська, Л. Воробйова; ДонНУЕТ. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2023. 186 с.

33. Науменко А. М. Філологічний аналіз тексту. Вінниця : Нова книга, 2005.

34. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: навч. посібник. Вінниця : Нова Книга, 2011. 136 с.

35. Недбайло К. М. Причини та наслідки транспозиції в англо-українському перекладі. *Нова філологія*. Вип. 28. Запоріжжя: Вид-во Запорізького нац. ун-ту, 2007. С. 235–239

36. Недбайло К. М. Транспозиції частин мови в перекладі з англійської мови на українську : (на матеріалі художніх текстів) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філ. наук : 10.02.16. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. URL: https://otherreferats.allbest.ru/languages/00600610_0.html

37. Некряч Т. Є., Чала Ю. П. Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів: Навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2008. 200 с.

38. Особливості художнього перекладу: лексико-семантичний аспект: монографія [Електронний ресурс] / Т. Жужгіна-Аллахвердян, С. Ревуцька, В. Зінченко, І. Сіняговська, Г. Удовіченко, А. Покулевська, Н. Рибалка, С. Остапенко; ДонНУЕТ. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2020. 126 с.

39. Остапенко С. А. Застосування лексико-семантичних трансформацій в українських перекладах роману Г. Веллса «Машина часу». *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології: збірник наукових праць* / за заг. ред. проф. В.А. Глущенко. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. Вип.10. С. 125–133.

40. Остапенко С. А. Виправданість застосування лексико-семантичних трансформацій у процесі перекладу п'єси Б. Шоу «Пігмаліон» українською мовою. *Записки з романо-германської філології*. № 1 (36). Одеса, 2016. С. 131–140

41. Остапенко С. А. Застосування трансформації транспозиції в українських перекладах роману Вальтера Скотта «Айвенго». *Нова філологія*. № 83. 2021. С. 195–199

42. Остапенко С. А. Трансформація транспозиції як спосіб досягнення адекватності перекладу (на прикладі роману Ніла Геймана «Зоряний пил»). *Наука в епоху соціокультурних змін: реалії та перспективи* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених, м. Дніпро, 27 жовтня 2023 р. Дніпро, 2023. С. 143–145.

43. Польщентко М. В. Еквівалентність та адекватність машинного перекладу науково-технічних текстів: Кваліфікаційна робота. Запоріжжя, 2022. 112 с. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/9256/1/Polshchenko_2022.pdf.

44. Приймачок О. І. Перекладацькі трансформації як спосіб досягнення адекватності художнього перекладу. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. №10. 2008. С. 115–121

45. Проценко Н. Лексико-семантичні підстановки в перекладі англійських текстів. *Філологічні студії*. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Вип. 12. 2015. С. 64–72

46. Райська Л. В., Глінка Н. В. Роль перекладацьких трансформацій у досягненні адекватності та еквівалентності перекладу тексту у галузі медицини. *Молодий вчений*. № 12 (88). 2020. С. 316–319

47. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
48. Селіванова О. О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій. *Нова Філологія*. № 50. 2012. С. 201–208
49. Сіняговська І. Ю. Визначення та класифікація перекладацьких трансформацій у процесі художнього перекладу тексту. *Наукові праці. Серія: «Філологія»*. Т. 221, Вип. 209. 2014. С. 89–93
50. Ставчук Н. В. Аналіз трансформацій у перекладі мовних одиниць і конструкцій із емоційно-експресивним забарвленням (на матеріалі творів Рея Бредбері). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. № 1, Том 32 (71), 2021. С. 291–295
51. Уманець А. В. Lexical translation transformations. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Випуск 39. 2015. С. 262–265
52. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. К. : Либідь, 2007. 248 с.
53. Черник О. О. Перекладацькі трансформації як засіб перекладу англomовних назв кінофільмів українською мовою. *Записки з романо-германської філології*. Випуск 1 (44). 2020. С. 325–334
54. Яровенко Л. С. Теорія перекладу : метод. посіб. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. 88 с.
55. Baker, Nona. In *Other Words: A Course Book in Translation*. London and New York : Routledge, 2011.
56. Bassnett, Susan. *Translation*. London and New York : Routledge, 2014.
57. Chaume, F. Film Studies and Translation Studies: Two Disciplines at Stake in Audiovisual Translation. *Meta*. 49(1). 2004. P. 12-24.
58. Denysiuk, Yu. I. & Samoilo, Yu. I. The methods of lexical and lexicogrammatical transformations in the field of military translation. *Науковий вісник*

Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 47, том 3. 2021.
С. 106–109

59. Febryanto, M., Sulyaningsih, I., & Zhafirah, A. A. Analysis of translation techniques and quality of translated terms of mechanical engineering in accredited national journals. *PROJECT (Professional Journal of English Education)*. No. 4(1), 116. 2021. P. 116–125

60. Gaiman, Neil. *Stardust*. DC Comics Publ., 1999. 256 p.

61. Gentzler, E. *Contemporary Translation Theories*. London and New York : Routledge, 1993.

62. Jackson, H. *Words and their Meaning*. London and New York : Longman, 1995. 279 p.

63. Kussmaul, P. *Training the Translator*. L. : John Benjamins Publishing Co, 1995. 145 p.

64. Landers, C. E. *Literary translation. A Practical Guide*. New York; Clevedon : Multilingual Matters, 2001. 214 p.

65. Larson, M. L. *Meaning-based Translation: A Guide to Cross-language Equivalence*. London : University Press America, 1984. 250 p.

66. Maksymenko, L., Shostak, U., Trebyk, O., Kostyk, Ye. & Malynka, Yu. Features of Translating Scientific Texts into English. *World Journal of English Language*. Vol. 13, No. 5. 2023. P. 514–519

67. Munday, J. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. London and New York : Routledge, 2016.

68. Newmark, P. *Approaches to translation*. Oxford : Pergamon Press. Oxford University Press. 2014. URL:

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/literal>

69. Newmark, P. *A Textbook of Translation*. C. : Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, 1995. 457 p.

70. Nida, E. *The Theory and Practice of Translating*. N.Y. : Brill, Leiden, 1974. 195 p.
71. Ordudari, M. Translation procedures, strategies and methods. *Translation Journal*. No. 11(3). 2007. URL: <http://translationjournal.net/journal/41culture.htm>
72. Ostapenko, S. “Coraline” by Neil Gaiman in Ukrainian translation: lexico-semantic aspect. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. Вип. 3/2022. С. 12–17
73. Ostapenko, S. A. & Kuts, M. O. Lexico-semantic transformations in the Ukrainian translation of “Matilda” by Roald Dahl. *Актуальні питання іноземної філології*. № 16. 2022. С. 172–178
74. Ostapenko, S. Transposition application in the Ukrainian translation of "Coraline" by Neil Gaiman. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2022. Вип. 25. С. 102–107
75. Ostapenko, S. A. & Kuts, M. O. Methods of rendering emotionally coloured vocabulary in the process of literary translation. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2022. Вип. 22. Том 2. С. 390–394
76. Ostapenko, S. & Forhel, M. Comprehensive application of lexico-semantic transformations in Ukrainian translations of the novel "Jane Eyre" by Charlotte Bronte. *Інтелект. Особистість. Цивілізація*. Вип. 21. Кривий Ріг: ДОНУЕТ, 2020. С. 45–54
77. Ostapenko, S. Antonymous translation application in the process of fiction text interpretation. *Proceedings of the II International Online Conference 'Corpora and Discourse'*. (29 November, 2022). National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”, 2022. P. 114–116
78. Ostapenko, S. Transformation of contextual substitution in the Ukrainian translation of “Stardust” by Neil Gaiman. *Proceedings of the III International Online Conference 'Corpora and Discourse'*. (28 November, 2023). National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”, 2023.

79. Pinheiro, M. R. Translation: Techniques and technicalities. 2014. URL: <https://www.udemy.com/translation>
80. Pryimachok, O. Types of lexical transformations in closely related literary translation. *Лінгвостилістичні студії*. Вип. 4. 2016. С. 174–180
81. Pustejovsky, J. Lexical Semantics : the Problem of Polysemy. Oxford : Language Arts & Disciplines, 1996. 214 p.
82. Radzievska, O. V. The lexical and semantic problems of translation and the ways of their solving. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. № 44. 2020. С. 119–121
83. Ravin, Y. & Leacock, C. Polysemy : theoretical and Computational Approaches. Oxford : Oxford University Press, 2000. 227 p.
84. Romaniuk, O. M. Lexical and semantic transformations applied in the Ray Bradbury's short stories. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Вип. 40, том 3. 2019. С. 87–90
85. Rose, M. G. Translation and Literary Criticism: Translation as Analysis. Manchester, 1997.
86. Shchurachova, D. Lexical-stylistic transformations in the English-Ukrainian scientific and technical translation. *Вісник Маріупольського державного університету Серія: Філологія*. Вип. 18. 2018. С. 349–354
87. Shuxin, C. English-style translation course. Peking University Press, Beijing. 2000.
88. Skliarenko, O. Artistic text and its translation. *Science and Education a New Dimension. Philology*. No. IX(74), Issue: 251. 2021. P. 68–70
89. Turchyn, Yu. & Hrytsiv, N. Lexical and grammatical transformation in the translation of political discourse. *Young Scientist*. No 5 (93). 2021. P. 267–262
90. Wolfson, Leandro. The Contact Between Text, Mind, and One's Own Word. URL: <http://accurapid.com/journal/34workshop.htm>

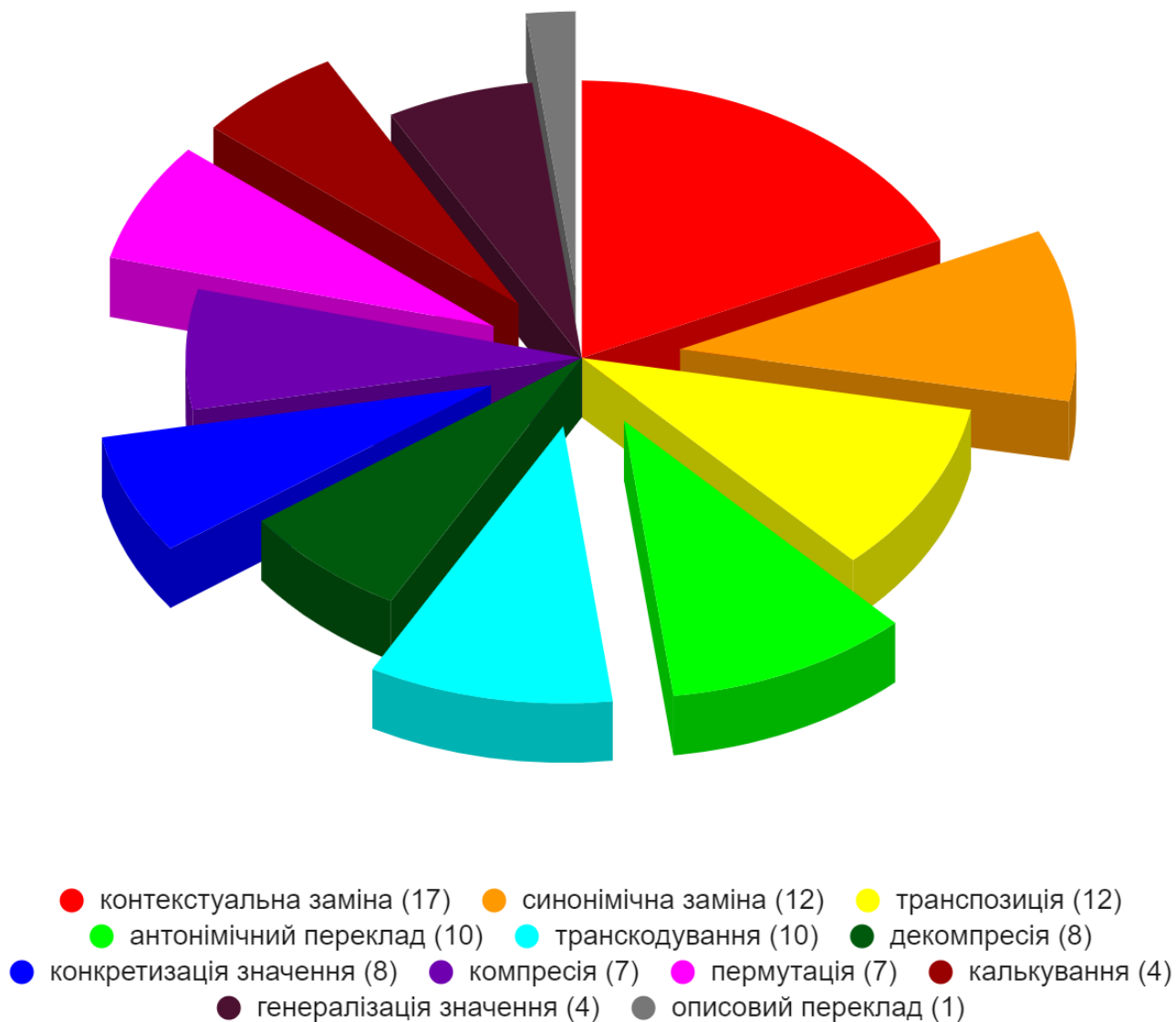

Рис. Діаграма з відсотковим співвідношенням лексико-семантичних трансформацій в українському перекладі роману «Зоряний пил» Д. Кушніра